

MIC. # 9899 (RAB. 2063)

HILKHOT SEFER TORAH.

הלכות ספר תורה.

ORIENTAL SCRIPT

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

See Original MS. at file

See JBR 9669 in Adm
" 10 165 Halverson
" 10 381 Bacher

Insufficiently noted MS. 269 see also copy at end
JBR 977 1843 10 162 Halverson 10 165 Halverson
REI 48 163 1843 see Bacher's Supplement Section 112
S. Hollander suggested it was the 2nd logid with shovels 1843 10 165 Halverson

M. M. Stein suggests that the author of the MS. 269 is R. Jacob Alfasi the father of the Rif

LIBRARY
OF THE
JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY
OF AMERICA

גנזי מצרים
הלכות ספר תורה
לעב"ד לר' יהודה הנשיא אלברגילוני
הוצאתים לאור הק' אלחנן בלאאמ"ו הה"ג נתן אדלר הכהן זצ"ל

AN
ELEVENTH CENTURY INTRODUCTION
TO THE HEBREW BIBLE

BEING A FRAGMENT FROM THE SEPHER HA-ITTIM OF
RABBI JUDAH BEN BARZILAI OF BARCELONA
OR THE SIMILAR WORK OF A CONTEMPORARY

EDITED, WITH AN INTRODUCTION

BY

ELKAN NATHAN ADLER

Oxford

PRINTED FOR PRIVATE CIRCULATION

BY HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

1897

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

AN ELEVENTH CENTURY INTRODUCTION TO THE HEBREW BIBLE.

THE ANCIENT SYNAGOGUE NEAR CAIRO.

ABOUT three miles south of the west end of the Muski is Old Cairo, "Masr el Atika," a dreary mass of ruins on the east bank of the Nile just below Rôda Island. The ruins are those of Fostât, the "tent" city founded by Omar's victorious general, 'Amr ibn el-'Aṣi, in 638. The legend goes that more than a thousand years before his time the Babylonian warriors of Cambyses had erected a fortress there, in 525 B.C., in order to secure his Egyptian conquest, and they called it Babylon in affectionate memory of their great metropolis. Traces of an ancient Roman *castrum* can still be identified, and "Babylon" is to this day the name of the Coptic quarter of Cairo¹. The famous Gaon of the ninth century, Saadia ben Joseph, the Fayyûmi, whose millenium has been recently celebrated, received a call from Egypt to the Gaonate of Sura on the Euphrates in 928: and an American missionary to the Copts assured me that the real reason why the Gaon was also called *Babli*, "the Babylonian," was because he once inhabited this Coptic quarter! Anyhow it is beyond question that large numbers of Jews as well as Copts inhabited this part of Egypt for many centuries after the beginning of the Christian era, and perhaps a couple of centuries previously. Some of the Coptic and Greek churches there were evidently built as early as the sixth century, but of all these, to us Jews the most interesting is the Synagogue of Elijah, Ezra, or Moses (esch

¹ Strabo xvii. 14, at the very beginning of the Christian era, calls it *Βαβυλῶν φρούριον ἑρμυόν*, and Saladin, in a letter to Frederic, King of Germany, quoted in the Itinerary of Richard Cœur de Lion, gives it the same name. When the Crusaders invaded Lower Egypt in 1168 the Saracens set fire to Fostât to prevent its falling into the hands of the Christians, and some of our charred fragments may be silent witnesses of that very fire.

Schamyân or Kenîset Elijàhu or Kenîset Ezra or כְּנִסֵּת מֹשֶׁה). "Of all these," because, though it has been a synagogue for nearly twelve hundred years, tradition, as well as internal evidence, point to its having been originally a Christian church of about the third or fourth century, and its titular saint was Michael. Probably, however, the conquest of Egypt by the Persian Chosroes in 619, or of the Caliph Omar's army a generation later, led to the conversion of many a church into mosque or synagogue. And it is at this date that St. Michael's may have been Judaized into the כְּנִסֵּת מֹשֶׁה. Anyhow, for some centuries later the intercourse between Egypt and Bagdad seems to have been of the closest. Their respective rulers intermarried, and the Jews, ever fashionable and courtly, followed suit. The Egyptian Nagid derived his authority directly from the Reschgola or Prince of the Captivity at Bagdad, and indeed, if Sambari's Chronicle (1672) is to be believed, it was a Caliph's daughter who, in 984, advised her Egyptian husband to institute in his capital the dignity of Nagid upon the model of the Babylonian Reschgola¹.

This ancient synagogue has always been regarded with almost superstitious reverence by the Jewish inhabitants of Cairo, and pointed out to the traveller as worthy of his pilgrimage. Benjamin of Tudela visited it before 1173, when the surrounding buildings were already in ruins, and the Jews had migrated to the newer and more fashionable Cairo. He says: "From New to Old Misraim (= מִצְרַיִם הַקְדֻמִּי, Masr el Atika) is a distance of two parasangs. The latter lies in ruins, but the sites of the walls and houses may be traced at this day. . . . In the outskirts of the city is the very ancient synagogue of our great master Moses, upon whom be peace. An old and very learned man is the overseer and clerk (פִּרְנָם שֹׁמֵר) of this place of public worship. He is called Al Sheikh Abunasar. . . ."

¹ Vide Neubauer, *Anecdota Oxoniensia*, 1887, p. 115, and 1895, p. 129, but see *J. Q. R.* VIII, 552. The two fragments, also from the Fostat Genizah, which are appended hereto, throw new light on this dignity and its relations to Babylon and Palestine.

THE GENIZAH.

In the middle of the last century, Simon van Gelderen, Heine's ancestor, tells us in his diary how much impressed he was by the wealth of possibility that lay hidden amid the rubbish of the *Genizot* in the old synagogue near Cairo¹. But though he seems to have been the first to have looked there for literary treasure, he does not say that he found anything of importance.

In 1864 Jacob Saphir visited the synagogue, and describes the *גיזה* there in the picturesque Hebrew which makes his *מספר אבן ספיר* such lively reading. He says that after spending two days ferreting among the ancient books and leaves, and getting covered with dust and ashes, *ונמלאתי אבק ואפר*, and finding nothing of importance, he became sick of the task, but "who knows what may be yet beneath?" Since that date many hundreds of fragments, more or less dilapidated, have percolated thence into the public libraries of Europe. The caretakers of the ancient edifice found that not too scrupulous dealers were prepared to bestow liberal backshish for bundles of "rubbish" from that sacred dustheap. Professor Sayce, in his annual visits to Egypt, has probably been one of the best customers of these dealers, and Bodley's Library at Oxford has, through his good offices, acquired some priceless gems of Hebrew literature. Dr. Neubauer is busily engaged in passing through the press a catalogue of these, which will, it is not too bold to prophesy, almost revolutionize our bibliography. The Clarendon Press edition of so large a part of the original text of Ecclesiasticus is a noble harbinger of what we are to look for from this source. The British Museum, like Saphir, thought the fragments less worthy of attention; but Berlin and Cambridge have a good few, the Archduke Rainer has some important ones, and so have Mrs. Lewis and Mrs. Gibson, and especially the future historian of the Jews of Egypt, Professor Kaufmann.

¹ Vide Kaufmann's *Heine's Ahnensaal*, 123.

A few were offered for sale at public auction at Cologne last year, and Wertheimer of Jerusalem is also a seller. In the fall of 1888 I paid a short visit to Cairo, saw this synagogue in Old Cairo¹ as well as that of Maimonides in the Muski, inquired about the Genizot, but obtained no satisfactory replies. The Cairene Jewish authorities told me that they occasionally buried torn or defaced Hebrew prints and Sifre Torah in their Bet Chajim at Basatni, but that nothing of importance was ever thus destroyed. They were very proud of the Fostât Synagogue, and showed me the original firman from the Egyptian Caliph under which they were confirmed in its possession some eight hundred years back, and which is preserved in Messrs. Cattai's strong room. In that document the synagogue is entitled Ezra's. To my horror I was also told that the community had resolved to have the building cleaned and renovated, and, amongst several other errors, I expressed a confident opinion that nowadays no Hebrew MSS. of any importance are to be bought in Cairo! The community fulfilled their promise, and the synagogue has been restored out of all knowledge. I paid another visit to it in January, 1896, and thanks to the amiable and intelligent Chief Rabbi there, Rabbi Rafail ben Shimon ha Cohen, and his wardens, the Messrs. Cattai, for whose kindness I cannot be too grateful, was conducted by Rabbi Rafail to the extreme end of the ladies' gallery, permitted to climb to the topmost rung of a ladder, to enter the secret chamber of the Genizah through a hole in the wall, and to take away with me a sackful of paper and parchment writings—as much in fact as I could gather up in the three or four hours I was permitted to linger there. This year Mr. Schechter, to whom I am indebted for a great deal of valuable help in connexion with this paper, has been accorded unique privileges. As might have been expected, he has made the best use of his opportunities, has ex-

¹ See a description in my series of "Notes of a Journey to the East," which appeared in the *Jewish Chronicle*, Dec. 7, 1888, et seqq.

haustively ransacked the Genizah, and returned home to Cambridge laden with the spoils of the Egyptians.

THE FRAGMENT.

Among the contents of my sack—a very Benjamin's sack—were over a hundred historical documents, about one in every four bearing a date varying from the tenth to the thirteenth century. There were also a few larger fragments of works in Arabic and Hebrew. One of these—a small folio of sixteen closely and carefully written pages, each of about fifty lines—is the portion of a long-lost work of a famous author which I have ventured to edit here. The texture of the paper, character of the letters, and orthography of the words, point to a date certainly not later than the twelfth century. There are several corrections in the MS., but hardly such as to justify one in assuming it to be an author's autograph. When I found it, it was sewed together, but apparently pages 3-4 and 13-14 had been transposed. This error has now been rectified. If I am correct¹ in attributing the MS. to R. Judah ben Barzilai of Barcelona, there can be little doubt that it formed part of his ספר העתים, and that it followed closely upon the passage of twenty-three lines quoted *in extenso* by the רא"ש (died 1327) in the הלכות קטנות on the ס"ח which follow the treatise Menachoth in most editions of the Talmud. The same long quotation is made by R. Jerucham b. Meschullam of Provence (1334) in his תולדות אדם וחיה. Halberstam, in his masterly edition of the Barceloni's *Sepher Jezira* (Berlin, 1885), gives a formidable list of authorities who cite the ספר העתים, and it will suffice to refer the reader to his work for further information on the subject². He states that he possessed a considerable

¹ For some arguments in favour of this view, *vide infra*.

² Vide especially *op. cit.* pp. xviii-xxi, xxiii, and xxv to xxix, and vide Brüll's *Jahrbuch*, VIII, 177-188. To Halberstam's list should be added the references in R. David Conforte's קרא דרורו (Cassell's edition, ה'ב' and ה'א'). I have the good fortune to possess the editor's presentation copy to my uncle, Dr. Michael Sachs, with some pages of Sachs' MS. notes. Among these are not only several of Halberstam's references to the

fragment of the work in a MS. which he lent to Rabbino-witz who describes and often quotes it in the *Dikduke Soferim* to *Erubin*. The MS. is apparently now among the Montefiore Codices in Ramsgate. It would seem to be the second part, and to comprise the "Dinim" or rules as to the Sabbath, the Erub, and the reading of the Law. The first part, Rabbino-witz suggested, dealt with the everyday duties of the Jew, the benedictions¹, the daily prayers, &c. R. Jerucham quotes our author very frequently by name, and apparently oftener still without mentioning him, and perhaps the plan of his book is based on that of our *Sepher ha Ittim*. Of such a compendium of the whole duty of man the early middle ages afford us other striking examples in the *Machzor Vitry*, written in 1207 by a pupil of Rashi, and the *Etz Chajim*, written in 1287 by R. Jacob² ben Judah of London. I venture to date the Barceloni a little earlier than Halberstam allows, for both the chroniclers, Joseph ben Zaddik of Arevalo, in 1467, and Abraham Zakkut ben Samuel, in 1505, say that the Barceloni died in the year 1067³.

Barceloni, but also some not in Halberstam. They are as follows: ר' חסדאי בר אברהם קרישקש בהקדמתו לס' אור ה' ד' ב' א': ולא היו להם חבורים כוללים כי אם חבור ההלכות, אל ר' יצחק אלפסי . . . . . והחבור הגדול שעשה ארונינו הר' יהודה הנשיא אלברגילוני באריכות גדול ובמחלוקת המאונים וחשובותם זכ"ד. נראה שכיוון אל ס' העתים והודיענו מהות החבור הזה היקר אשר נראה שהי' בסגנון ובמהלכת השורים הונאו בו דעות ופסקי הראשונים הפך דרך הרמב"ם בחבורו הגדול אין בו זכרון לראשונים וכאשר האריך גם בעל אור ה' להראות כי דרך דרום' במו"ל לא יתכן וכאשר כבר קדמו הראב"ד ז"ל בתלינה הוואת: . . . . . ומס' העתים מביאהר"ן בפ' על נדרים ד' כ"ב בר"ה אמר רבא א"מ הלכתא פותחין בהוצא וכו' אבל הרב הנשיא אלברגילוני ז"ל כתב בשם מר יהודאי גאון ז"ל וכו' עיי"ש: והריב"ש א' חרושי הענית ד' ה' (ר"א) ע"א במתני' הגיע י"א במרחשון וכו' לענין אי בשלי מניה הענית: ובהג"א פ' ה' רשנה לרא"ש סי' ל"ז ח"ר אין משלוחין אגרות וכו' נבמ"מ ה"ל שנה פ' כ"ח הל' י"א: כך מצאתי (הגרסא) בהלכות ובס' העתים עכ"ל. See also the מנוא to the *Machzor Vitry*, pp. 23-4, and pp. 244 and 344 of the *Machzor*. Moreover, in the Genizah of the ancient Synagogue at Bokhara I have quite lately found a fragment of a commentary on Chullin which repeatedly refers to the הלכות הרב ר' יהודה ביר ברולי ז"ל.

¹ *Vide infra* as to the חשובות ברכות mentioned in our text.

² See the extracts published by my brother in the Steinschneider *Festschrift*, pp. 186-208, pp. 241, 242.

³ *Vide* Neubauer's *Anecdota Oxoniensia*, 1887, pp. 92 and 102. The "Rif,"

THE IMPORTANCE OF THE FRAGMENT.

Apart from the question of its authorship¹, the date of the treatise from which our fragment is copied can hardly be later than the eleventh century. It is full of quotations, but the latest authority cited is earlier than 1100. These authorities are in themselves interesting, because they are mostly of the early centuries of the Christian era, and our knowledge of the Hebrew writers of that period is all too scanty. Our text is especially rich in the *responsa* of the Gaonim. Two of these, Mar Rab Kimui Gaon bar Mar Rab Achai (circa 897) and Mar Rab Hai Gaon bar Mar Rab David (circa 890), were hitherto only known by name. We have now complete *responsa* from them, as well as from a dozen others. Moreover, one Mar Rab Asaph² is quoted as an authority whom I have not been able to identify. He is sandwiched between the Gaonim Kimui and Hilai, which rather points to his having lived in the middle of the ninth century. He is hardly likely to be the physician Asaph³, and is certainly not the comparatively late אבן אסף. Can he be the Asaph mentioned in the *Seder Olam* in connexion with the Massora⁴?

There are three Arabic *responsa* quoted—Saadia (2), Hai⁵ (12), and anonymous (4)—which may now be added to Steinschneider's list in his *Hebräische Uebersetzungen*⁶.

though not quoted in our fragment, is cited in the *דברי יצחק* as ר' יצחק ז"ל, and, as he died in 1103, he would appear to have predeceased the Barceloni. But this is by no means an insuperable difficulty. He was a life-long contemporary, for he was born in 1013, and I suggest that ז"ל was added by a pious copyist of Barceloni, and not the Barceloni himself.

¹ See below, p. 11.

² Folio 14, but see *post* as to reading יסף instead of אסף.

³ Vide Steinschneider, *Hebr. Bibl.* XIX, 35 and *passim*.

⁴ Vide Neubauer, *A. O. L.* 174. דמסורתו הוה שמעון דבסא בן אסף בן של ר' אסף. שאלו מר' יהודה דבבלי.

⁵ Contrast with this *responsum* of Hai Gaon to the Beth ha Midrash of Nissim Gaon, the famous literary question by Jacob ben Nissim addressed to Hai Gaon and Sherira Gaon, to which we owe the latter's famous response.

⁶ §§ 544 and 545. To these may also be added a reference to a *responsum* of Hai Gaon in the Massora Parva of a Toledo Bible Codex of 1492, which

Then we have numerous and full quotations from many Midrashim as well as both Talmuds and in some cases the variants from the editions are both interesting and important¹.

But it is for its contents themselves that the text is most valuable. We know that the Massora was gradually evolved by the *Soferim* between the second and tenth centuries of the present era². Now the text gives us remarkable information as to the state of knowledge of the subject, and the *Din* or practice in the century succeeding that in which the *Soferim* closed their labours. Moreover, it happens that the earliest Massoretic glosses we possess in the Hebrew Bible MSS. are little, if at all, earlier in date³. We have here definite rules laid down, with authorities, as to the preparation of the parchment for a scroll of the law, the division between letters, words, and paragraphs, the shape and "Taggin" of its letters and the size of its columns. But we have also something of still greater importance. We have an almost complete and logical analysis of the action of the Massorah on the text of the Bible. Within the last few weeks Dr. Ginsburg has published an elaborate *Introduction to the Hebrew Bible*, which is a worthy successor to his *magnum opus* on the Massorah. Over a hundred pages of the *Introduction* are devoted to the subject of our text, and only two out of thirteen classes of instances of Massoretic text modification are unrepresented in our MS. Nor are the two omitted classes, "The attempt to remove the application of the names of false gods," and "Safeguarding the unity of the Divine Worship at Jerusalem," either important or undoubted. It is a curious fact that, for the rest of the

I recently acquired at Perim Pasha, near Constantinople. The Codex inserts Joshua xxi. 36, 37, adding: 'נרא' מהשור': רבי' דהיי' גאון ו'ל'.

¹ E.g. Text, folio 10 and 16. There are about a hundred such quotations in the text.

² Cp. I. Harris, *J. Q. R.* I, 128.

³ Vide Ginsburg's *Introduction to the Hebrew Bible*, pp. 469 et seq.

thirteen classes, our author's and Ginsburg's mode and even order of treatment are very much alike. Indeed, our author anticipated by 800 years much of the work so admirably performed by the great modern Massorete, Dr. Baer, whose death all deplore so deeply.

AUTHORITIES QUOTED.

The following authorities are mentioned and quoted in our text:—

Talmud Babli and Jerushalmi. Boraita de Soferim, ten times. Tosefta de R. Chija. Midrashot de R. Tanchuma. Agadata of Genesis, Leviticus, Song of Songs, Ecclesiastes. Pesikta and Pesikta de R. Eliezer. Sefer Taggin, six times.

The following Gaonim:—

Mar Rav Hunai ben Joseph,	c. 689, in Pumbadita, cited once.
Mar Rav Jehudai ben Mar Rav Nachman,	c. 759, in Sura, cited nine times.
? Mar Rav Joseph bar Chija	c. 828, in Pumbadita, cited once.
Mar Rav Kimui ben Mar Rav Ashi,	c. 829, in Machassia, cited once.
Mar Rav Paltoi ben Abaji,	c. 842-858, cited once.
Mar Rav Natronai ben Mar Rav Hilai,	c. 846, in Machassia, cited twice.
Mar Rav Amram ¹ ben Mar Rav Sheshna,	c. 854, in Machassia, cited once.
Mar Rav Mattathias,	c. 858, in Pumbadita, cited twice.
Mar Rav Zemach ben Mar Rav Chaim,	c. 880, in Machassia, cited once.
Mar Rav Hai ben Mar Rav Nachshon,	c. 887, in Machassia, cited once.
Mar Rav Hai בן דוד ² ben Mar Rav David,	c. 890, in Pumbadita, cited once.
Mar Rav Hilai ben Mar Rav Natronai,	c. 894, in Machassia, cited twice.
Mar Rav Kimui ² ben Mar Rav Achai,	c. 897, in Pumbadita, cited once.
Mar Rav Saadia ben Mar Rav Joseph,	c. 926, in Machassia, cited thrice.
Mar Rav Scherira ben Mar Rav Chanina,	c. 980, in Pumbadita, cited thrice.
Mar Rav Samuel ben Mar Rav Chofni ha Cohen,	c. 960-1034, in Sura, cited thrice.
Mar Rav Hai ben Mar Rav Scherira,	c. 969-1038, in Pumbadita, cited three or four times.

¹ This is the author of the *Siddur*, which forms the basis of the Jewish liturgies of Europe.

² Of these Gaonim nothing was hitherto known but their name. Of Hai ben David, vide Brüll's *Jahrbuch*, IX, 120. בן דוד means of Pumbadita.

Other authorities quoted are the mysterious Mar Rav Asaph¹, and the great R. Nissim ben R. Jacob, and Rabbenu Chananel of Kairouan², who, with Samuel the Nagid and our author, are the representative Rabbis of the generation immediately succeeding the Gaonim—the דור ראשון אחר הגאונים, as Menachem Meiri calls it³. References are also made to, and quotations taken from the שימוש רבה דספר תורה⁴, the גאונים נאונים ואחרונים (folio 4), the קדמונים (ib.)⁵, the גאונים ורבאיתא and the סופרים של גאונים; and with regard to these last there is an important passage on folio 9 as to *defectiva* and *plena*. Another noteworthy phrase is קראיין (*not* Karaites) in significant juxtaposition with מעומי תורה ועמי הארץ (folio 1). On folio 7 we have an interesting comparison of the respective merits of the two Talmuds, and on folio 6 a pretty case of a talmudical “pilpul,” winding up with a comforting assurance as to the accuracy of R. Ashi’s editorship of the *Gemara*. The rival *Tanaim* and *Amoraim* are pitted against each other and their number taken into account in just the same manner as an English lawyer of to-day would balance the authority to be attached to the *obiter dicta* of so many Lords Justices and so many Puisne Judges.

AUTHORSHIP⁶.

R. Judah ben Barzilai of Barcelona is known to have written—

1. the פירוש ספר יצירה edited by Halberstam;

¹ Herr Halberstam (*J. Q. R.*, X, 165) suggests that יצחק is meant, i. e. R. Joseph ben Abba, 814 or R. Joseph ben Chija, 828.

² c. 1050. They are the latest Rabbis quoted by our author.

³ Neubauer, *A. O.* II, 228.

⁴ As to the authorship, vide Weiss, IV, 21. Query a Gaon or Rabbi called רבא, and the Barceloni cited as to his authority.

⁵ That these “early” Gaonim wrote Arabic is notable: vide Steinschneider, l. c.

⁶ For most of the arguments as to authorship I have to thank Mr. Schechter, and *pace* Kaufmann and Halberstam, I adhere to the adscription.

the date of composition. Again, our author's references to Arabic as לשון הגרית and לשון טיית are at least consistent with his having lived in Barcelona, which was from the ninth to the thirteenth centuries ruled by a Christian Count, but which, as we know from Benjamin of Tudela and other early travellers, as well as the poet Alcharisi, had intimate commercial and social relations with Greece, Pisa, Genoa, Sicily, Alexandria, and Palestine, and the adjacent countries.

Our author frequently¹ refers to himself and his writings, mentioning by name his ספר הבינות and his חשבות ברכות. The former may well be the Barceloni's Biblical Commentary, the title of which was hitherto unknown. The latter is probably part of the ס' העתים, his largest and most important work, of which, I believe, this text formed part. But perhaps the most convincing argument in favour of this identification is furnished by the two Rabbis previously referred to, R. Jerucham and R. Tam. The former, in his ור' יהודה ברבי בחלי' כתב בשם גאון שאן שהן, ² תולדות אדם וחווה מ"ב זכר', i.e. that the number of lines in each column of a sepher should be forty-two. This seems to be a distinct reference to the citation of Hilai Gaon on folio 14. The latter, in his Rules as to the Sepher Torah above referred to, would also seem to have our very text in view when he quotes what may well be the remarks on our folio 10 as to the ornamentation of the letters and the shape of the ה. For all these reasons it will probably be conceded that there is a very great probability in favour of our hypothesis as to the Spanish Rabbi's masterpiece having been another instance of resurrection from an Egyptian tomb³.

E. N. ADLER.

¹ Folios 1, 1, 2, 2, 6, 7, 11, 12, 12, 12, 13, and 14.

² Edition, Venice, 1552, p. 17 b.

³ I wish to express my grateful acknowledgments to Dr. Friedländer who has been good enough to revise the text, which had been ably copied for the printer by Dr. Greenburg. I have also to thank Chief Rabbi Simonsen, Professors Bacher and Kaufmann, and Herr Halberstam for suggesting various corrections, &c.

הלכות ס"ת

(Fol. 1) שקולפין ממנו לשם תפילין שמענו שחזרין ומעבדין אותו בעפצא
ובלא ספק אי איפשר לו בלא מלח והוה ליה מליח וקמיה ועפיין • ובמסכת
גטין בפ' המביא¹ חניא בעניין ההוא נברא דעל לבי בנישחא שקל ספר תורה
יהב לה לדביתהו אמ' לה הא גיטיך אמ' רב יוסף למאי ניחוש ליה או משום
מי מילין הא קימא לן דאין מי מילין על גבי מי מילין ופיר מי מילין מיא
דעפצא שמעת מינת שבל גויל שלספר תורה עפיין הוא ולא הוצרכתי
לברר כל העיקרין הללו אלא כדי להסיר השיבוש שנמצא בפרשת ואתחנן
דר' שמו' גאון שתהו בו רבים והגויל הזה אם לספר תורה מעבדין אותו אין
מקלפין ממנו כלל דבענן שיהו עבים כדי שיהו הקיפו כאורכו שהעורות
שלספר תורה כל אימת דהוי עבים טפי מעלו דהא רב אחא בר יעקב כשעשה
הקיפו כאורכו בעורות שלעגלים כתב חילכך הרוצה לעשות גוילין לספר תורה
צריך שיקח את העורות וישיר את השיער שלהן במה שירצה ולעבדן במלח
וקמח ועפצא ואם עיטה בן כשירין לכתוב עליהן ספר תורה ואם חיסר בעיבודן
משלשה דברים הללו כלום לא מיבעיא ספר תורה דלא כשירין ליה אלא
אפילו מנלה אסור לכתוב עליהן ואם כתבה עליהן פסולה שכן שנינו² לעניין
מנלה על הניי(ר) ועל הדפתרא לא יצא ומפרשין בגמ' דפתרא דמליח וקמיה
ולא עפיין הלא תראה ותבין שלא חסר מדפתרא אלא עפצא בלבד ופסלו
אותו מלכתוב עליו מנלה כל שכן חיפא שהוא חסר עפצא וקמחא וכל שכן
מצה שנקרא בטיית רק שאינו מעובד מאחד משלשה דברים הללו ומה

¹ Gittin, 19.

² Megillah, 17.

מגלה אינה כשירה עד שתהא כתובה אשורית על העור והוא הגויל שפירשתי אותו ספר תורה האמור לא כל שכן שלא יוכשר לכתבו על אחת מן העורות השלשה שהיא מצה ו[ח]יפ]א ודפתרא לפיכך צריך אתה להזהר מיכן ואילך שלא תסבור כי הקלף שאמרו רבותינו הוא רק הנקרא מצה-ביא מעות גדולה והינו דתנן במסכת בליים¹ העושה כים מעור (ה)מצה ומן הנייר טמא שהמצה הינו רק וה(ני)ר שעיעברו שלם בשלשה מינין הללו הוא הגויל ומצוה מן המובחר לספר תורה אם הניחו שלם וכתב עליו בכל חוקי הגויל ואם קלף ממנו הקלף שלו וכתב עליו ספר תורה בשעת הדחק בדאיבעד כשר הוא לקרות בו שמלאכתו פשוטה ולא הטריחו חכמים בשיעור והינו קלף שאמרנו בתלמודינו² שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה (א)מר להן בגויל ששה טפחים ובקלף איני יודע וכן מה שאמרו בתלמוד ארץ יש' ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור פיר' דהו להו קלישי ולא מצי הסופר לשער הקיפו כאורכו וכן לענין הדפין במעוט וברוב כאשר אני עתיד לפרש לפנינו ומר רב מתתיה גא' ז"ל נמי פריש הכי אמר להן בגויל ששה טפחים בקלף איני יודע שהקלף דק הוא ואינו הווה ששה טפחים וכללו שלדבר הקלף שכותבין עליו פרשיות שלתפילין הוא שאמר עליו רבינו הקדוש בקלף איני יודע והוא שהתירו (חכמים) לכתוב עליו מגלה וספר תורה בשעת הדחק בזמן שאינו מוצא לכון ולשער מלאכת הגויל שהיא קשה • אבל העור הנקרא רק ליכא למן דשרי למכתב עליו מגלה כל שכן ספר תורה וכל ספר תורה ומגלה שתמצא כתובה על עור המצה שהוא רק אינן מוציאין מידי חובה ואסור לקרות בהן בצבור ושמא מעוטי תורה או נמי קראיין ועמי ארץ כתבו אותן • ואם תמצא לומר תלמיד חכמים כתב (או)תן שמא במעות הורוהו ולא ידע מלאכת העור ופסולן והבשי(ר)ן שאין לנו לשנות ממה שלימדונו רבותינו ואפילו מוחה נמי לא מיבעי למכתבה אלא דוכסוסטום שלגויל והרי אתה מוצא המזוזות הישנות כולן על הגויל שחכמים ראשונים כתבו אותן כהוגן אבל האי עור מצה איני יודע לו הכשר לכולם לא לספר תורה ולא לתפילין ולא למזוזות ולא למגלה ולא יוכשרו אלא למכתב עליהו מכילתות וכתבים להחלמד בהן אבל דבר מצוה לא • ובהדיא שנינו³ אין בין ספרין לתפילין ומזוזות אלא שהספרין נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות [אינן נכתבות אלא אשורית] ר' שבג אומ' אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית ואם תאמר הר(י) הספרין [והתפילין והמזוזות] לא בעו שרטוט הרי לימדונו רבואתא טעמא דמילתא לפי שהתפילין נכתבין על קלף [דק מאוד] כדי שלא יהא כבד ואי משרטיט ליה

¹ Kelim, 17, 15.² Baba Bathra, 14.³ Megillah, 5.

מר הוא מתקריע וכן אמר רבנו עמרם בר [ששנה קלף לא בעי שר'] שאי אפשר לה לקבל שרמוט • הילכך הגויל שכותבין עליו ספר תורה הוא שכותבין עליו מזוזות ותפלין ובגמ' דבני מערבא במסכתא דמגלה¹ גרסי' ר' זעורה בש' אמי בר חיננא [ככתב ספרים בן כתב תפילין ומזוזה] ועוד קימא לן מזוזה שבלת עושין אותה תפילין אבל תפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה [הלמה שמעלין] בקודש [ולא מורדין] ושמעת מינה שעבודן שוה ואי מי איתה דמזוזה על מצה מצה לתפילין מי מכשרינן אלא לאו שמע מניה כדקאמרינן דמצות מזוזה להיכתב על דוכסוסטוס שלגויל המעובד ותפילין על הקלף הנקלף ממנו והני מילי למצוה דתניא² הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס אבל אם שינה וכתב את המזוזה על הקלף בדעבד כשר דהכי תריצנה לשמעתא דרב דאמ' קלף הרי כדוכ(סוס)טוס מה דוכסוסטוס כותבין עליו תפילין קלף כותבין עליו מזוזה דקימא לן כמעשה דר' מאיר דאמ' ר' שמעון (בן אל) עור ר' מאיר היה כותבה על הקלף מפני שמשחמרת אפילו הכי לא הוכשר במזוזה אלא קלף הראוי לתפילין אב(ל) עור המצה מאן מכשיר ואף שהכשירו במזוזה שנכתבת על הגויל ועל דוכסוסטוס ועל הקלף הני מילי במזוזה אבל (בתפי)לן לא מכשרינן למכתב(ב) אלא על קלף בלבד: ובפ' אמר להן הממונה³ גרסי בני מערבא תני עור שעבדו לשם קמיע מותר לכהוב עליו מזוזה רשב' גמליאל אוסר אמ' ר' יוסי הוינן סברין למימר מה פלגין להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קדש ובקדש ייחצבו בגדי קדש צריך וגו' (fol. 2) אמ' הדה אמרה אף לגבוה פליגין עד כן לא פליגי אלא בעור אבל במצה ליכא למן דשרי ורבינו סעדיה גאון ז"ל אמר ופירוש דוכסוסטוס גויל שנקלף ממנו קלף ודבר רבינו סעדיה איצא פי כי תשא פי כתבה אלתורה עלה אלגויל עלה חסנה ק' ולמא אד' לם ימכננא אן נכתב אלתורה כתאבה תכון מסתויה מן דאכל ומן כארנ' פלדלך יכתב עלי אלגויל חתי לא חרי מן כארנ' מקלובה אלכתה • וכל מי שאומר חילוף הדברים הללו צריך להביא ראיה לדבריו ולא ימצא הרי לך פירוש מלאכת הגויל והקלף ודוכסוסטוס בענין(ן) ספר תורה ומגלה ותפילין ומזוזות כמה דסבירא לי וכמה שנתגלה לי בסיעתא דש(מ)יא וסר הספק ואיפסילו להו מצה וחיפא ודפתרא ונשאר הגויל והקלף בהכשירא ואם יוכל הסופר לשער שיעורי ספר תורה על הגויל בכל ענייניו בדוקא וקושטא הוא המצוה מן המובחר ואפילו עזרהו חכמי דורו שהרי מצינו חכמים ראשונים היו יגיעים בו כדי שיזדמן להן כשיעור [חיון] אינן מקופחין שזכות גדולה היא והריני כותב לפניך כל חוקי מלאכת ספר תורה

¹ Jer. Megillah, I, 11.² Sabbath, 79.³ Jer. Joma, 40.

ומקבץ כל הלכותיו בראיות ברורות בכל ענייניו • ואם אינו יכול לבוין שיעוריו כי בודאי קשה הוא וצריך חכמה יתירה לפי שמצאתי מר רב קימיו ז"ל שכתב למקצת חכמים ששאלוהו בזה הדבר וכן השיב אותן בלשון הזה מה נעשה שאין בקי לעשות כן ארכו כהקיפו אל ירע לבכם על זאת כי אשר תבקשו הוא נפלא מכם: הילכך אם אי אפשר לו לבוין מלאכת הגויל כתיבתו על הקלף שקולפין מן הגויל המעובד לשמו שהוא קליש טפי עדיף שלא הצריכו בו שיהא הקיפו ששה טפחים כאורכו ולא דקדקו בשיעורי היריעות שלו דגרסינן בפירוש שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה אמ' להן בגויל ששה טפחים ובקלף איני יודע ובני מערבא גרסי לענין שיעורי יריעות ובקלפים לא נתנו בהן שיעור ומשום רבינו יהודאי גאון ז"ל אמרו ובקלף כל מה שיכול לדקדק ידקדק וכל מה שאינו יכול לדקדק אינו נתפס על כך ורבינו נטרונאי ז"ל התיר לקרות בקלף לכתחלה בצבור וכולם לעניין קלף שקולפין מן הגויל המעובד לשמו אמרו • ורבינו חננאל הרב הגדול ז"ל אמר ומלאכת כתיבת ספר תורה בגויל צריכה חכמה יתירה לשער שיגיע הקיפו כארכו דהא רב הונא לא נודמן לו אלא אחד משבעים ומסורת בדינו להיות הגוילים נקיים עבים חזקים וכול ואמר בלשון הזה ואעג דאמרינן בירוש בקלפים לא נתנו חכמ' שיעור וכול ור' אמר כששאלו אותו ספר תורה בכמה אמ' בקלף איני יודע דמשמע שכותבין ספר תורה על הקלף כיון דלא אשכחן שעשה כך אין מתירין לכתחלה לעשות בקלף בוא וראה שאפילו בדרך ש טפח' לא אמרו אלא בגויל כההו דאמ' ספר תורה שכתבתי לפל' גוילים שלו לא עיבדתים לשמן וכו' ומכל מקום מצוה מן המובחר אינה אלא בגויל עד כן דברי רבינו חננאל הרב הגדול ז"ל ושמענו מכלל דבריו שמצות ספר תורה לכתבו על הגויל מיהו לא התיר לך לכתבו על הגויל אלא כשיהא ארכו כהקיפו ושיהו כל ענייניו ומלאכתו מכוונת בהונן • ובמקום הדחק שאינו יכול לבוין הרי התיר הקלף מיהו אינו מן המובחר • והרי הבאתי כל דבריהם שלגאונים ורבואתא ואין בהם מי שפיקפק בספר תורה שלגויל ולא הקילו אלא בשיעור הקלף בלבד • ומדברי כולן כל אחד ואחד לא נתגלה לך בפירוש מלאכת הגויל והקלף וכבר ביררתי אותה לך • וצריך הכותב על הקלף (שי)כתוב במקום בשר דתניא¹ כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער ואינו רשאי לשנות ושאר כל ענייני ספר תורה שלקלף כל מה שיכול לדקדק ידקדק והנה כל מלאכת ספר תורה מחוברת הלכות ברורות לפניך •

¹ Sabbath, 79.

שִׁמּוּשׁ רַבָּה דְסֵפֶר תּוֹרָה

ב[ס] מִ רַחֲמֵי

הרוצה לעשות ספר תורה בכל חוקיו וככל משפטיו צריך ליקח עורות שלבהמה טהורה או נמי עורות חיה טהורה ואפילו [טריפ]ות שלהן אבל עורות שלבהמה טמאה ועורות שלחיה טמאה לא הוכשרו ולא מיבעיא ל[ספר תורה] ולא לתפילין ומזוזות אלא אפילו רצועות שלתפילין נמי צריכין עור בהמה טהורה דגרסינן בפרק במה מדליק¹ לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ומסקנא דלא נצרכה [אלא לרצועו] תיהן שלתפילין אבל תפילין גופיהו הלכה למשה מסיני ורצועות שחורות של תפילין אמרינן בגמ' שחורות מי גמירי ובפרק שמונה שרצים במסכת שבת [ק"ח] גרסינן לה סתמא תנו רבנן כותבין תפילין [על גבי] עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי נבילות וטריפות שלהן ונכרכות בשערן ונתפרות בנידן והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בנידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואין צריך לומר על גבי נבילות וטריפות שלהן ואין נכרכות בשערן ואין נתפרות [אלא בנידן] שאלה שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה דכת' למען תהיה תורת יי' בפוך מדבר המותר בפוך אלא מעתה נבלות וטרפות אל יכתבו אמר לו אמישול לך משל למ(ה) (ה) דבר דומה לשני בני אדם שנ תחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו אספקליטור איזה מהן משובח הוי א(ומ)ר זה שהרגו מלך מעתה יאכלו אמר לו התורה אמרה לא תאכלו כל נבלה והיא גזירת מלך שנקראת אמרת מצוה שמעיה אמ' ליה קלוס והו(א) הדין לספר תורה דבעי עורות טהורות עילויא דבעני למע(ב)ד לתפילין עשינן לספר תורה בפך דמסכת מגלה² בהדיא שנינו אין בין ספרי' לתפ' ומז' אלא שהספרים נכתבים בכל לשון תפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אישורית רבן שבגא (fol. 13) אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונת ותניא נמי התם אמ' ר' יהודה אף כשהתירו רבותינו יונת לא התירו אלא בספר תורה מיטום מעשה שהיה דתניא מעשה בתלמאי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והושיבם בעב בתים וכול' מעשה ולמדנו שכל עילויא דבעני לתפילין כותיה בעני לספר תורה אלא שהספרים התירו לכתבן יונת פיר' בכתב יוני ולשון הקדש היכי דאמרי בעלי התלמוד בעני עורות טהורות לעניין תפילין ולא

¹ Sabbath, 28.² Megillah, 8.

הוצרכו להזכיר ספר תורה דאתי בקל וחומר אבל בבריתא דספרים¹ תניא בהדיא אין כותבין ספרים לא על עור בהמה טמאה ולא על עור חיה טמאה ואין תופרין בנידן ולא בסערן אבל כותבין על עור בהמה מהורה ועל עור חיה מהורה וכותבין על עור נבלות וטרפות שאל אחד את ר' יהושע הגרסי וג' ראה היאך הבריתא שכתובה כי עיקרה שנויה בענין ספר תורה וכשהוצרכו ללמד לענין תפילין אמרוה על התפילין להודיעך דלא שאני להו בין ספר תורה לתפילין ועיבוד הגוילין שלספר תורה צריך שיהא עיבוד שלם והוא דמליח וקמיה ועפיץ ולא יחסר משלשה דברים הללו כלום שהרי העור הנקרא דפתרא לא חסר אלא עפצא בלבד ואמרינן לעינין מגילה כתבה על דפתרא פסולה כל שכן ספר תורה וכבר ביררתי ענייני העיבוד ומלאכתו והמעמים אלו בשאלה שנשאלתי בענין הגויל והקלף בסיעתא דשמיא *

ושאלו מלפני מר רב הילאי גאון זל

ספר תורה שאין לו תנין מהו לקרות בו והשיב אותן כך ראינו שמותר לקרות בו ואין התנין פוסלין אבל העושה תנין הרי זה משובח שקשורות כתרים לאותיות וכל שכן שבע אותיות שצריכות שלשה שלשה תנין דאם רבא שבע אותיות צריכות שלשה שלשה תנין שהן זיין אלו הן שעטנו גן סימן שין ועין ונון וטית זיין וגימל וצדי ואם אינו עושה להן תנין אין נפסלות * זה הוא דברי גאון זה זל ובקבלה בידינו מרבתינו דהני זיין לאו תנין נינהו אלא זיין לחוד ותנין לחוד וזיין דשעטנו גן לאו כמה שאמר קיבלנו אלא שין דשמע ועין דשמע וטית דטוטפות וז' דעיניך זיין דמזוזות וגמל דדגניך וצדי דעל הארץ הני בעיני זיין אבל התנין הרי הן כותבין ומדוקדקין בספר תאני משם את צריך ללמדן * ועוד אם גאון מר רב הילאי זל ופתוחות וסתומות יש להן מקומות כל אחת במקומה ואין לשנות ולעשות פתוחה סתומה וסתומה פתוחה שכן שנינו פרשה פתוחה לא יעשה אותה סתומה וסתומה לא יעשה אותה פתוחה: ובבריתא דספרים² תניא כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער: וצריך לעבדן לשום ספר תורה ובפרק השולח גט לאשתו³ תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף עור בהמה מהורה פסולות עד שיעבדן לשמן ומסתברא כותיה ובפרק הניזקין⁴ גרסינן ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני גוילים שלו לא עיבדתים לשמה אמר לו ספר תורה ביד מי אמ' לו ביד לוקח אמ' לו כשם שנאמן אתה להפסיד שכרך כך נאמן [אתה] להפסיד ספר תורה ואחר שמעבד את הגוילין לשמן צריך לשרטט את היריעות

¹ Boraita de Sopherim, I, 1.

³ Gittin, 45.

² Ibid., I, 4.

⁴ Ibid., 54.

קודם שיכתוב בהן ולא מיבעיא ספר תורה דבעי שירטוט אלא אפילו הכותב שלוש וארבע תיבות מן המקרא אסור לכתוב בלא שרטוט ובפ' קמא דגיטין¹ גרסינן אמ' ר' יצחק שתים כותבין פיר' בלא שירטוט שלש אין כותבין במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין ומעשה דמר עוקבא דאמרינן שרטיט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי וג' ובמסכתא דמגלה² לענין מגלה גרסינן אמ' ר' חייא בר אבא אמ' ר' אסי מגלה צריכה שירטוט כאמיתה שלתורה ובבריתא דספרין³ תניא ואינו רשאי לכתוב אלא אם כן מסרגל כתב את היריעה שאינה מסורגלת פסולה ובגמ' דא"ר יש במסכתא דמגלה⁴ גרסי הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות ומסרגלין בקנה פיר' סירגול הינו שירטוט ובטיית חסריר אלאסטר ותרסימהא ומצאנו איגרותיהן שלנאונים וכתביהן בזמן שכותבין בהן פסוק או פיסוקין מנקדין עליו נקודות מלמעלה ואעפ' שאינו משורטט ואיגלי לן מכלל המעשה שעשו דסברי שהנקודות שמנקדין במקום השירטוט עומדין שהרי הכר גדול הוא וקולא הוא דהקילו בש(עת) הדחק שלא לשרטט באיגרותיהן ומסתברא כותיהו ואסור לכתוב ספר תורה או מזוזה או מגילה אלא על הספר בדיו • מגלה מדגרסינן בפ' הקורא את המגלה למפרע היתה כתובה בסם בסקרא בקומום ובקלקנתום על הנייר ועל הדפ' לא יצא עד שתהא כתובה בדיו על העור ואמרינן סם סמא קומום קומא קלקנתום אמ' רבא חרתא דאושכאפי על הספר בדיו מנא לן אמ' רבא אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתב אסתר המלכה וכתי התם ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדב האלה ואני כותב על הספר בדיו והוא הדין לספר תורה ולעניין מזוזה תניא בספרי דבי רב וכתבתם על הספר בדיו אתה אומר על הספר בדיו או אינו אלא על האבנים הרי אתה דן בלשון הזה ואני דן בלהו ובעל הדין עמד לחלוק ולומר נא' כאן כתב ונא' להלן כתב מה כתב שנא' להלן על האבנים אף כתב שנ' כן על האבנים וחילפתי ובטל החילוף וזכיתי לדין תחלה נא' כן כתב ונאמ' להלן כתב מה כתב של להלן על [הספר בדיו] אף כתב שנא' להלן⁵ על הספר בדיו ולא שרי למיכתב ספר תורה אלא או בלשון הקדש או יונית דאמר' בפרק מגלה אין בין ספרין רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף בספרין דת לא הותרו שיכתבו אלא יונית • • • • • אמ' יוחנן הל' כרב • • • • • (fol. 14) ואורך ספר תורה שיטה טפחים ומשמא דמר רב יהודאי גאון זל נתן טעם כאורך הלוחות וצריך הסופר לשער את היריעות ואת הדפין ואת השטין שכותב בכל יכלו

¹ Gittin, 6.² Megillah, 16.³ Boraita de Sopherim, I, 1.⁴ Jer. Megillah, I, 11.⁵ ז' כאן.

במספר ובשיעור כמדת הגויל בעביו ובחזקתו פעמים שהוא צריך להעבות את הכתב ופעמים שהוא צריך לחמעיט את הכתב ולהדיקו כדי שיתבונן להיות הקיפו שלספר כארכו שאם הקפנו על הקיפו חוט הוה מדרו ששה טפחים ודבר זה מפורש בפרק השותפין דבבא בתרא¹ תנו רבנן אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו שאלו את רבי שיעור ספר תורה כמה אמר להן בגויל ששה בקלף איני יודע וכבר ביררונו מלאכת הגויל והקלף לאחורן והביאו לנו המעשיות הללו כדי לחבב מלאכת ספר תורה ולהודיענו כבודה דאמרי רב הונא כתב שבעין ספרי ולא איתרמי ליה אלא חד רב אחא בר יעקב כתב חד במשכי דעגלי ואיתרמי יהבו ביה רבנן עינא ונח נפשיה ואין לאדם לזלול בספר שלגויל מלעשותו כך אם חפץ לכתוב בגויל ומי שרוצה להקל הרי ספר שלקלף אינו צריך כל כך יעשה אותו שאלמלי דבר גדול הוא לא הוה מרחי בה קמאיי כולי האי הרי רבותינו הגאונים כולם הצריכו זה השיעור למי שרוצה לעשות בגויל ומר רב מתתיה גאון זל אם ספר תורה כותבין אותו בגוילין טובים וצריך שיהא אורכו ששה טפחים וצריך שיהא הקיפו ששה טפחים ומשמא דמר רב יהודאי גאון זל אמרי נמי וצריך להיות בהקיפו ורבינו חננאל זל אמר ומלאכת ספר תורה בגויל צריכה חכמה יתירה לשער כדי שיגיע הקיפו כאורכו ומקצת קדמונים כתב בלשון טיית הכי אן גלד אליל וגלד אלזראפה יתם פיהא הדא והרי מעשה דרב אחא בר יעקב שכתב חד על משכי דעגלי ואיתרמי ואם חכמי תלמוד והגאונים הראשונים והאחרונים לא פיקפקו במלאכת שיעור הגויל מי הוא זה אשר יוכל לפקפק בו בלא ראייה לפיכך אין לשנות דתניא במסכתא דספרים² כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שיער ואינו רשאי לשנות ובגמ' דבני מערבא³ גרסי ואם שינה פסל ושמעין מינה שכשם שחוקי הגויל לכתבו במקום שיער ואין לנו לשנות כך כל חוקי מלאכת הגויל אינו רשאי לשנותן אלא בראיה ברורה ולענין מניין השיטין שבכל דף ודף מצאתי כתוב משמא דמר רב יהודאי גאון זל שאמר ששים שטים כנגד ששים ריבוא שלישראל ואנא בעניותי לא סבירא לי הכי אלא כמה שאמרו בבריתא דספרים⁴ וכמה יהא מסרגל ארבעים ושנים ואני מצאתי לה טעם בקצת מדרשות דר' תנחומה בפרשת ואלה מסעי שהלוחות שהוריד משה מסיני היו בה מב' שרטוט כנגד מב' מסעות ומר רב קימיו גאון זל אמר ומנין השיטין צריך שיהיה בכל דף ודף שנהגו ראשונים שדקדקו בדבריהן ארבעים ושטים ויש שמוסיפין וכבר כתבתי

¹ Baba Bathra, 5.

³ Jer. Sopherim, I, 11.

² Boraita de Sopherim, I, 4.

⁴ Boraita de Sopherim, I, 4.

טעם מי שמוסיף ומר אסף¹ נמי כך פסק מב שיטין ומר רב הילאי גאון מב שיטין נמי אמר וכך אמר רבינו חננאל הרב הגדול שהוא בתרא ודייק זל ומסורת בדינו להיות ארבעים ושנים שיטין ובחוקי הגויל לעיניין שיעור היריעות והדפין דוקא ורוחב השיטין וענייניה גרסינן בפרק הקומץ רבה (את המנחה) במסכת מנחות² תנו רבנן עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמונה דפין פחות מיכן ויתר על כן לא יעשה ולא ירבה בדפין מפני שנראה כאיגרת ולא ימעיט בדפין מפני שעניו שוטטות אלא כגון למשפחתיכם שלשה פעמים נודמנה לו יריעה בתשעה דפין לא יחלק שלש לכאן ושש לכאן אלא ארבע לכן וחמש לכן במה דברים אמורים בתחלת הספר אבל בסוף הספר אפילו פסוק אחד בדף אחד ובפרקא קמא דמגלה נמי גרסי בני מערבא אין עושין יריעה פחות משלשה דפין ולא מוסיפין על שמונה הדה דתמר בתחלה אבל בסוף אפילו כל שהוא ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור וצריך שיהא כותב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום נחשתו ואם שינה פסל ילא יהא כותב חציו על העור וחציו על הקלף אבל כותב הוא חציו על עור חייה טהורה וחציו על עור בהמה טהורה ושאל מקצת התלמידים לר' בשלמא פחות שלשה דפין לא יעשה יש לו טעם דכתי' יהלא כתבתי לך שלישים תורה נביאים וכתובים (וכת') מקרא מש' ותלמ' כהנים לויים ויש' ושניתנה תורה לעם תליתאי ביום תליתאי לחדש תליתאי כדאמרינן בגמ' דשבת³ וכיוצא בזה דברים משולשים כגון סין ומשה ולוי וכיוצא בו אלא מה טעם לא ירבה יתר משמונה דפין ולא עוד אלא שאנו חוש' לזונות בכל מקום והישבתי מסתברא כנגד הלוחות שהיו כתובים ד' דפין בכל לוח נימצאת אומר שמונה דפין בלוחות וסמכתי על מה שכת' לוחות כת' משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים דאם על שני עבריהם בלבד הוה סאנו ליה למימר משני עבריהם ולשתוק אלא כיון דהדר אמ' מזה שמענו כי ד' פנים היו כתובין בכל לוח ולוח הרי ה' דפין ומצאתי עיקר זה הדבר מפורש בגמ' דבני מערבא במסכת שקלים⁴ כיצד היו הלוחות כתובין ד' חנניה בר ממל וכול' עד ד' סיניי אמ' ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים טטרנונה ופיר' טטרנונה מרובע כלום שהיה על כל לוח ולוח ארבעה פנים פניו ואחוריו וצידו הימין וצידו השמאל וראה לדבר כי פיר' טטרנונה מרובע כי ההיא דגרסינן בפ' מי שמת בבא בתרא⁵ תר' הריני נויר הן אחת דיגון שתים טרגון שלש טטרנון ארבע פינטיגון חמש וזה המניין בלשון יון הוא ובגמ' דהקומץ

¹ Query read יוסף.² Menachoth, 30.³ Sabbath, 88.⁴ Jer. Shekalim, VI, 1.⁵ בבא בתרא, 164 פ"ד.

רבה¹ תניא נמי שיעור הגיליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות (fol. 5) ובין דף לדף כמלוא רוח שתי אצבעות: ובחומשין מלמטה שלש אצבעות מלמעלה שתי אצבעות ובין דף לדף כמלוא רוח גודלו ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט הסערה לא ימעט אדם את הכתב לא מפני ריוח שלמטה ולא מפני ריוח שלמעלה לא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה נודמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתיים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף נודמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יורקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב מתחלת השיטה ובפרק השותפין² גרסינן ונותן רווח בין חומש לחומש שבתורה ארבע שיטות ובין נביא לנביא שלשנים עשר שלש שיטות וכול' אמ' רבינו יהודאי גא' ז"ל ושל' יתערב אות באות ושל' תצא השיטה חוץ לשרטוט יותר משתי אותיות ומשם הגדול יי' אלהים אדני יהוה שלא יוציא אלא אות אחת בלכר חוץ לשרטוט ולא שתיים ומאלהים יוציא שתיים מן השירטוט ואם היה סופר שיודע לכתוב ואינו בקי בקריאה אסור לכתוב דתניא במסכת דספרים ואינו רשאי לכתוב אלא אם כן הוא יודע לקראת: הדה אלמשנה שנינו³ אין בין ספרים לתפילין ומזוחות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוחות אינן נכתבין אלא אשורית רבן שמעון בן גמליאל אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית הא לענין טומאת ידים ולתפרן בגידין זה זה שוין וספרין הנכתבין בכל לשון מטמאין את הידים והרי שנינו במסכת ידים⁴ מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברית כולן אינן מטמאין את הידים עד שיכתבו אשורית על הספר בדיו והעמדנו הא והא בגופן שלנו שהן צורת כתב אשורית ופירקנו רב אשי אמ' משנתנו בכל הספרים שלמקרא וכי תנן ההיא דידיים בשאר ספרים זולתי ספרתורה שאין מטמאין את הידים עד שיכתבו אשורית ור' יהודה דתניא⁵ ספרים נכתבין בכל לשון ורבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא אמ' ר' יהודה אף כשהתירו רבותינו לא התירן אלא בספר תורה משום מעשה דתלמאי המלך ופיר' תרגום שכתבו מקרא כגון יגר שהדותא ובמגלה ונשמע פתגם וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן נמצאת אומר שלש מחלקות בדבר לרבנן כל הספרים שלמקרא נכתבין בכל לשון ולרבן שמעון בן גמליאל לא התירו בכל הספרים עם לשון הקדש אלא יונית ולרבותינו ולר' יהודה כל הספרים של מקרא זולתי ספר תורה אינן נכתבין

¹ Menachoth, 30.

⁴ Yadaim, 4, 5.

² Baba Bathra, 13.

⁵ Megillah, 9.

³ Megillah, 8.

אלא בלשון הקדש וכשהתירו יונית לא התירו אלא ספר תורה ותפילין ומזוזות לדעת הכל אינן נכתבין אלא אשורית ובלשון הקדש אבל מגלה לדעת הכל אינה נכתבת אלא אשורית אבל רבן שמעון בן גמליאל מתיר כתב יוני לכל והלכה כמותו ומותר לקרותה בלעז וללעזות והיא שכתובה אשורית ולענין פסאקא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דתנן¹ רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרין לא התירו שיכתבו אלא יונית אמר ר' אבהו הל' כרבן שמ' בן גמ' ואמ' ר' חייא בר אבא אמ' ר' יוחנן הינו טעמ' דרבן שמעון בן גמליאל דכתי' יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם מיפיותו של יפת יהו באהלי שם והינו כתב יון דכתי' בני יפת גמר ומ' ומד' ויון ונ': וצריך ספר תורה להיות שלם ולא מיבעיא היכא דהוה חסר כתב אחד דהיא אות אחת אלא אפילו קוץ אחד לא מיבעי למיהוי חסר דבענן כתיבה תמה ובמסכתא דמנחות בפ' הקומץ רבה² גרסינן לענין מזוזות ותפילין ואפילו כתב אחד מעכבן ואמרין פשיטא פיר' דכתב אחד מעכבן ואמ' ר' יהודה אמ' רב לא נצרכה אלא לקצו של יוד ואמרין הא נמי פשיטא לא נצרכה אלא לאורך דרב יהודה אמ' רב דאמ' רב יהודה אמ' רב כל אות שאין הגויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה אמ' אשיאן בר נדבך משמא דרב ניקב מתוכו שלהי כשר יריכו פסול אמ' ר' זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב הונא ורב יעקב מיניה דרב יהודה תוכו כשר יריכו אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר אם לא (א) פסול אנרא חמוה דר' אבא אינקיב ליה כר(ע)א דהי דהעם בנקבא אתא לקמיה דרב אבא אמ' ליה אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לא פסול ראמי בר תמרי דהו ראמי בר דיקולי איפסיק ליה כר(ע)א דוא דויהרג בנקבא את(א) לקמיה דר' זירא אמ' ליה זי(ל) איתי ינוקא דלא חכים ולא טפיש אי קארי ליה ויהרג כשר ואי לא ויהרג הוא ופסול פיר' ויהרג דכת' בפרשת והיה כי יביאך ויהי כי הקיטה פרעה לשלחננו ויהרג יי כל בכור ונ' או בעית אימ' בתפילין הוא עסיק ואיפישר לומר בספר תורה הוא עסיק ובכולהו צריך שיהא הגויל מוקף את האות מארבע רוחותיה ובני מערבא נמי בגמ' דמגלה³ גרסי ר' זעורה בש' רב ניקב נקב ביריכו שלהא אם גורדו ונשתייר שם יריך קטנה כשר ואם לא פסול ר' זעורה בשם רב חסדא היה הג' מכלה את הגויל אם גורדו ונשתייר שם יריך קטנה כשר ואם לא פסול פיר' אם היה הדיו אוכל הגויל ומכלה את הירך שלתבה ר' זעורה בר אשי בר נדבה נקב נקב באמצע בית אם היה הגביל מקיפו מכל צד כשר ואם לא פסול וגרסי נמי התם ר' ירמיה אמ' לה ר' זעורה בשם ר' חסדא ר' יונה ור' יוסא תריהון אמרין

¹ Megillah, 9.² Menachoth, 29.³ Jer. Megillah, 71 c.

ר' זעורה בר אשי בר נדבה חברייה אמרין (fol. 6) בש ר' חננאל אם היתה דיו יוצא מן הנקבין פסול כיצד יעשה לוחכה בלשונו והיא עומדת פיר קודם שיכתוב וצריך לכתוב בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר נאה על גבי עורות צבאים ולהתנאות בו בכל יכלו דכתי' זה אלי ואנוהו דתניא בפ' ר' אליעזר¹ אם לא הביא אמ' ר' ישמעאל זה אלי ואנוהו חיתנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה שופר נאה ציצית נאה לשמה וכתוב לו ספר תורה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין ודרשי רבנן חייב אדם לעשות לו סוכה נאה לולב נאה ציצית נאות תפילין נאות ויכתוב לו ספר תורה בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן על גבי עורות צבאין ויעטפנו בשיראין שנא' זה אלי ואנוהו ואם טעה והשמיט תיבות או אותיות מותר לו לתלות דגרסי בני מערבא במגלה נקראת² תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות ולעניין מי שטעה והיה צריך לכתוב את השם וכתב מילה אחרת תניא נמי במסכת מנחות³ הטועה את השם גורד את מה שכתב ותולה את מה שנרד וכותב את השם במקום הנרד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אף תולין את השם ר' יצחק אומ' אף מוחק וכותב ר' שמעון שיוזרי אומ' כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מחק ולא על מקום נרד ואין תולין אותו אלא מסלק את היריעה כולה וגונזה איתמר ר' חננאל אמ' רב הלכה תולין את השם רבה בר בר חנה אמ' רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב ונימ' מר הלכה כמר ונימ' מר הלכה כמר פיר' למה לא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה כר' יצחק שהרי כדבריו פסק ויאמר רב הלכה כר' יוסי שהרי כדבריו פסק משום דאפכי להו פיר' יש שמהפך דברי ר' יהודה לר' יוסי ודברי ר' יוסי לר' יהודה ועיקר ההפיכה הזאת משכחת לה בבביתא דספרים⁴ ר' יהודה אומר אף תולין את השם אמ' ראבון בר חיננא אמ' ר' חנינא הלכה כר' שמעון שיוזרי ולא עוד אלא כל מקום שישנה ר' שמעון שיוזרי הלכה כמותו ואמרינן אהידי פיר' על הידי אמ' הל' כר' שמעון שיוזרי או נימ' אהא דתניא ר' שמעון שיוזרי אומ' כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין הא איתמר עלה אמ' רב חננאל אמ' רב הלכה תולין את השם ורבה בר בר חנה אמ' ר' יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב ואו מי איתה פיר' אילו הוה ראובון בר חיננא אמ' ר' חנינא פוסק הלכה כר' שמעון שיוזרי בזה המקום נימ' הוא נמי ויהיו שלשה אמוראין חולקין בפסקא דהא הל' וכיון שלא דיבר עמהן שמענו שלא בזה

¹ Sabbath, 133.² Menachoth, 29.³ Jer. Megillah, 133.⁴ Boraita de Sopherim, V, 4.

המקום פסק הל כר שמע שזורי אלא על מקום אחר והתחילו לחפס על אי זה מקום ושקלי וטרו כוליה ופליגי בהאי פיסקא דפסק ראבון בסוף שמעתא רב פפא ורב נחמן בר יצחק ומכל מקום ידענו שלא פסק ראבון בר חיננא מש ר חיננא בר שמע שזורי בזה המקום ונשתייר שם ארבעה תנאין ר יהודה ור יוסי ור יצחק ור שמעון בן אלעזר ואעג דתניא בבביתא דספרים¹ סתמא כר שמעון בן אלעזר אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא על מקום הגרד טיפת הדיו שנפלה על הכתב גורדו וייתקינו ובעלי התלמוד לא פסקו לא כר שמעון בן אלעזר ולא כר יצחק אלא חד פסק כר יהודה וחד פסק כר יוסי וההוא פיסקא דסלקא דעתין דר שמעון שזורי כבר אידחי ליה ונשתייר ר יהודה ור יוסי וצריכין אנו לראות אמאי מיניהו סמכינן או כר יהודה דאמ גורד את החול וכותב שם או כר יוסי דאמ אף כותבין² את השם ומיסתברא דכר יוסי דהא קימ בכל דוכתא דלא איפסיקא הילכתא בהדיא ר יהודה ור יוסי [ונג] וצריכין אנו לידע פירוט טעמיהו דחמשה תנאיי אילין ומה בין סברא דמר לסברא דמר בתחלה טעמו של ר יהודה דסבירא ליה גורד את החול וכותב את השם במקום הגרד ותולה את החול שגרד סבירא ליה דאין תולין את השם ומותר לכתבו על הגרד ור יוסי סבר כשם שתולין את החול שנשמט כך תולין את השם דאמ אף תולין את השם ור יצחק סבר³ אף מוחק וכותב סבירא ליה דאם תלה מוטב ואם רצה למחוק את החול ולכתוב את השם מוחק וכותב פיר אחרינא ור יצחק דאמ אף מוחק סבירא ליה דגורד ואם רצה למחוק מוחק שהגרידה לחוד והמחק לחוד הגרידה היא בראש הסכין עד שהגרד מן העור והמחק בזמן שהדיו לח מעביר ידיו הסופר עליו ומוחקו וכותב את השם על מקום המחק והינו דפליגי ר שמעון בן אלעזר מש ר מאיר בתרויהו על [יהודה שאמר] לכתוב את השם על הגרד ועל ר יצחק שהתיר לכתבו על המחק וכן אמ אין כותבין את השם לא על המחק ולא על הגרד ור שמעון שזורי סבר אם לא נכתב מן השם כלום תולין אותו כולו ומותר ואם כתב מקצת השם טעה והיטמיט מקצתו כגון שהיטמיט הים מאלהים או ים סבר אין תולין אותו דאין חולקין את השם לפיכך אין תולין מקצתו ובמחיקה לא איירי ור שמעון בן אלעזר אסר לכתוב את השם על המחק ועל הגרד ואסר לתלותו אלא מסלק את היריעה כולה ובעלי התלמוד לא פסקו לא כר יצחק דאמ אף מוחק ולא כר שמעון בן אלעזר שאסר את המחיקה ואת התלייה ור שמעון שזורי לא נתברר לנו שפסק ראבון בר חיננא מש ר חיננא הל כמותו אלא רב פסק הלכה כמאן דאמ תולין והוא ר יוסי ור יצחק בר שמואל

¹ Boraita de Sopherim, V, 4.

² ג'ל הדין

³ דאמ Above is written סבר

בר מרתא פסק הלכה כמן דאמ אף מוחק וכותב והוא ר' יהודה ומסתברא
 דהלכתא כמאן דאמ תולין את השם וכמשמע התלמוד שר' יוסי הוא
 דהא קימ לן בכל דוכתא דלא איפסיקא בה היל בהדיא בפלוגתא
 דר' יהודה ור' יוסי שהלכה כר' יוסי ובזה המקום לא איפסיק לן הילכתא בהדיא
 לפיכך הדרינן לכללא ולא תיקשי לך מה שאמרנו שיש מי שהופך את דבריהם
 אעפ' כן על גירסא דרבנא אשי סמכינן (fol. 7) שהוא בעל התלמוד דאלמלא
 קימ ליה בקושטא לא הוה גרים הכי בבריתא ועוד מסתבר טעמיה דר' יוסי
 שאמ תולין את השם שהוא טפי עאדיף מכתובתו על המחק או על הגרד
 ועוד מסתייע טעמיה דר' יוסי שאמ תולין את השם מדקימ לן כי ציץ נור הקדש
 היה השם תלוי בו ובמסכת דשבת בפ' במ' אש יוצא¹ גרסינן ציץ דומה כמן
 טס שלוהב ורחב שתי אצבעות ומוקף מאוון לאוון וכתוב עליו בשתי שיטין
 קדש ל מלמטה ויוד והי מלמעלה ובמסכת יומא בפרק טרף בקלפי²
 ובמגלה נקראת³ גרסי בני מערבא נמי קדש ל מלמטן והשם מלמעלן ועוד
 סתמא בבריתא דספרים⁴ תניא אין כותבין את השם לא על מקום המחק ולא
 על מקום הגרד ועוד ר' שמעון שיזורי מסייע ליה לר' יוסי דאמ כל השם כולו
 תולין ולא אסר אלא לתלות מקצתו ואעפ' שדברי ר' שמעון שיזורי תלויין מכל
 מקום הוו להו תרי תנאי סוברין שמוותר לתלות את השם ואי קשיא לך אהיא
 דגרסי בני מערבא במס' דמגלה טעה והשמיט את השם אית תני תני תולה
 את השם ואית תני תני מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול ופסק
 ר' זעיר רב חננאל בשם רב הלכה כמי שהוא אומר מוחק את החול וכותב
 את השם ותולה את החול ההיא לא קשיא מידי דהא ר' חננאל בש רב הוא
 דפסק בגמ' דידן הל' כר' יוסי דאמ תולין וההוא גירסא דירוש' לא סמכינן עליה
 דכל היכא דאיכא פלוגתא בין תרי אולפאני על גמרא דידן סמכינן ועל מה
 שפירשו בעלי תלמודינו כי הוא נכון ומכוון יתר מגמרא דבני מערבא והאי
 דחאוית דגמרינן (קצת) מגמרא דבני מערבא קצת הלכות התם ההוא במידי דלא
 פליג עליה גמרא דידן הילכך מכל מקום ההוא פיסקא דפסיקנא דתולין
 את השם פיסקא מעליא הוא ולא תוון מיניה ועוד מסתייע האי סברא דתולין
 את השם ממאי דגרסי בני מערבא ר' זעיר רב חננאל בש רב אם היה כגון אני
 יי' אלהיכם מותר פיר' מותר לתלותו למה מפני שהן שלש תבות או מפני
 שיש בו חול מה נפיק מן ביניהון אל אלהים יי' אין תאמר מפני שהן שלש
 תביות הרי הן שלש תביות ואין תאמר מפני שיש בו חול הרי אין בהן חול

¹ Sabbath, 6a.² Jer. Megillah Hal., XI.³ Jer. Yoma Hal., I.⁴ Boraita de Sopherim, V, 4.

לִי צְרִיכָה בִי צְרִיכָה פִּיר צְרִיכָה בְּעוּ לָהּ וְלֹא אִיפְשִׁיט וְכֹל זֶה עַל דַּעַת מִי
 שְׁאוּסֵר לְתַלּוּת אֶת הַשֵּׁם אֲבָל עַל דַּעַת מִי שְׁמַתִּיר אִינוּ צְרִיךְ שִׁיחָא עִמּוֹ חוּל וְלֹא
 שֵׁם אַחֵר שֶׁהָרִי הוּא מַתִּיר לְתַלּוּת אֶת הַשֵּׁם לְבָדוֹ וְאִיכָא מֵרְבּוֹאֲתֵי מֵאֵן דְּפַסְק
 בְּמִקּוּם אַחַד הֵל כִּי יְהוּדָה דֹּאֲמַ מוּחַק אֶת הַחוּל וְכּוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם וְכִי
 שְׁמַעוֹן שִׁזּוּרֵי דֹאֲמַ הַשֵּׁם כּוֹלוֹ תוֹלִין מִקְצָתוֹ אִין תּוֹלִין וּבִידוּעַ כִּי דְבָרֵי שְׁנֵי
 הַתְּנַאִין הִלְלוּ מִפְּקֵן מֵהֲדָרֵי וְלֹא יִתְחַבְּרוּ דְבָרֵיהֶם כְּאַחַד וּמִי שְׁסוּבֵר כִּי יְהוּדָה
 דֹּאֲמַ מוּחַק אֶת הַחוּל וְכּוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם וְאוּסֵר לְתַלּוּת אֶת הַשֵּׁם לֹא מִסְתַּבֵּר
 לִיה כִּי שִׁזּוּרֵי דֹאֲמַ תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם וְעוֹד תְּקַשִּׁי לִיה כֹּל אוֹתָן הַטַּעֲמִים
 שֶׁהִקְדַּמְתִּי וְאִנִּי כְּתַבְתִּי מֵאִי דְסַבִּירָא לִי לִפִּי עֲנִיּוֹתִי¹: גְּרַסִּין בְּמַם סוּכָה בִּפְ הִישֵׁן
 תְּנִיא כּוֹתְבֵי סְפָרִין תְּפִילִין וּמוֹזוֹת הֵן וְתַנְרָ וְתַנְרִי תַנְרִיהֶן וְכֹל הַעוֹסֵק בְּמַלְאכַת
 שְׁמִים לְאִתּוּי מוֹכְרֵי תְּכַלֵּת פְּטוּרִין מִקְרִית שְׁמַע וּמֵן הַתְּפִלָּה וּמֵן הַתְּפִילִין
 וְכוּ' וּבְתוֹסַפְתָּא דְּבִרְכּוֹת בִּפְ שְׁנֵי כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִין וּמוֹזוֹת מִפְּסִיקִין
 לְקִרִית שְׁמַע וְאִין מִפְּסִיקִין לְתַפְלָה ר' אוֹמַ כְּשֵׁם שְׁאִין מִפְּסִיקִין לְתַפְלָה כִּךְ אִין
 מִפְּסִיקִין לְקִרִית שְׁמַע ר' חֲנַנְיָה בֶן עֲקִבְיָא אוֹמַ כְּשֵׁם שְׁמִפְּסִיקִין לְקִרִית שְׁמַע כִּךְ
 מִפְּסִיקִין לְתַפְלָה אִמַּר ר' אֶלְעָזָר בֶּר צְדוּקָה כִּשְׁהִיָּה רִבֵּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוֹ בִּיבְנָה
 וְהִיוּ עוֹסְקִין בְּצִרְכֵי צְבוּר לֹא הִיוּ מִפְּסִיקִין שְׁלֹא לְהַסִּיעַ מְלִיבֵן: וְגַרְסֵי בְּנֵי מַעְרַבָּא
 בִּפְ כִּיצַד מִפְּרִישֵׁן אֶת הַבְּכוֹרִים אִמַּר ר' אֲבָא ר' אַחָא מִפְּסִיק וְקֵאִי פִיר שֶׁהִיָּה
 מִפְּסִיק וְעוֹמֵד מִלְּפָנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמָ דּוֹ חִשֵּׁשׁ לְהַדָּא דְתַנִּי כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִין
 וְכוּ' וּפִיר רַבִּינוּ נְסִים הֲרַב הַגְּדוּל בְּסוּף הַתְּשׁוּבָה שְׁכַתְּבִתִּיה בְּתִשְׁבּוּת בְּרִכּוֹת
 לְעֲנִיִּין הַעוֹסֵק בְּצִרְכֵי צְבוּר קוֹדֵם קִרִית שְׁמַע כְּלָשׁוֹן הַזֶּה הֵילֵכֵךְ כֹּל הֵיכָא
 דְּאִיפְשֵׁר לְהִיעֲשׂוֹת צְרִיכֵי צְבוּר וְכוּ' הֵתֵם • וְהוּא הַדִּין לְסוּפֵר שְׁכוֹתֵב סְפֵר
 תּוֹרָה • וְהֵיכָא דְמַעַה הַסּוּפֵר וְכַתֵּב שֵׁם בְּמִקּוּם שְׁאִין צְרִיךְ לוֹ אוֹ אִפִּילוֹ אוֹת
 אַחַת מֵן הַשֵּׁם אִסִּיר לִיה לְמַמְחָק יִתִּיה דְתַנִּיא בְּכִרִיתָא דְסְפָרִים² ר' מֵאִיר אוֹמַ
 מִשּׁוּם ר' יִשְׁמַעְאֵל מְנִין לְמוּחַק אוֹת אַחַת מֵן הַשֵּׁם שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֵׁן
 וְאַבְדַּתֵם אֶת יְשָׁמֵם מֵן הַמִּקּוּם הַהוּא לֹא תַעֲשִׂין כֵּן לִיִּי אֱלֹהֵיכֶם וְהִיכִי עֲבִיד
 מִנְּקֵד עֲלִי נִקְוֹדוֹת מִלְּמַעְלָה דְתַנִּיא הַכּוֹתֵב אוֹכְרָה פְּעָמִים מִנְּקֵד אֶת הַרְאִישׁוֹן
 הַנִּקְוֹדוֹת שְׁאִמְרוּ מִלְּמַעְלָן וְלֹא מִלְּמַטָּן וּבְפִרְקֵי שְׁבוּעַת הַעֲדוּת בְּמַם יִשְׁבוּעוֹת³
 בִּירְרוּ אֶת הַשְּׁמוֹת שְׁאִסּוּר לְמַחּוֹק וְאֶת שְׁאִינֵן אִסּוּרִין לְמַחּוֹק דְתַנִּיא הֵתֵם יִישׁ
 שְׁמוֹת שְׁנִמְחַקִּין וְיִישׁ שְׁמוֹת שְׁאִין נִמְחַקִּין וְאִילוֹ הֵן שְׁמוֹת שְׁאִין נִמְחַקִּין
 אֵל אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֵיכֶם אֱלֹהֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲשֶׁר אֱלֹהֵי יְהוָה שְׁרֵי צְבָאוֹת
 הָרִי אִילוֹ אִין נִמְחַקִּין וְאִילוֹ הֵן שְׁמוֹת שְׁנִמְחַקִּין הַגְּדוּל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא וְהָאֲדִיר
 וְהַרּוּמָם וְהַחֹזֵק וְהָאֲמַת וְהָעוֹז חַנּוּן וְרַחוּם אֲרֵךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד • תֵּר כֹּל הַטַּפֵּל

¹ Succah, 21.² Boraita de Sopherim, V, 4.³ Shebuoth, 35.

לשם בין לפניו ובין לאחריו נמחק לפניו כיצד לבו מִחֶשֶׁךְ סִימָ לַיִי לַמֶּד נִמְחַק
 בִּיִי בִי נִמְחַק וַיִּי וְאוֹ נִמְחַק מִיִּי מִם נִמְחַק הִיִּי הִי נִמְחַק שִׁיִּי שֵׁן נִמְחַק כִּיִּי
 כֶּף נִמְחַק לְאַחֲרָיו כִּיֶּד אֱלֹהֵינוּ נוֹן וְאֵ נִמְחַקִּין אֱלֹהֵיכֶם כֶּף מִם נִמְחַקִּין אֱלֹהֵיהֶם
 הִי מִם נִמְחַקִּין אַחֲרֵיהֶם אֹמֵר לְאַחֲרָיו אֵינוּ נִמְחַק שִׁכְבֵּר קִידְשׁוֹ הַשֵּׁם אִם רַב הוֹנֵא
 הַלְכָה כְּאַחֲרֵיהֶם • תְּנוּ רַבֵּן כְּתַב אֶלְפָּה וְלַמֶּד מֵאַלְפָּה [יִם] יוֹד וְהִי מִיִּי אֵין נִמְחַק
 שֵׁן וְדַל מִשְׁדֵּי צַד וְבִי מִצְבָּאוֹת נִמְחַק רִי יוֹסִי אֹמֵר צְבָאוֹת אֶפִּילוֹ כּוֹלוֹ נִמְחַק שְׁלֵא
 נִקְרָא הַקְּבֵה צְבָאוֹת אֵלֵא עַל שֵׁם יֵשׁ שֵׁן וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתִי אֶת עַמִּי וְגוֹ
 וְאִתָּה נִמִּי בְּבֵרִיתָא דְסַפְרִים וּפִירְשׁוּהוּ בְּגַמְ דְּבִנֵי מַעְרְבָא בְּמַגִּילָה¹ כִּלְלוֹ
 שֶׁל דְּבַר כָּל שׁ[כִּיּוֹצֵא] בּוֹ שֵׁם מִתְקַרֵּי (fol. 8) וְלִית הִילְכְתָא כִּי יוֹסִי דְאִמְרָא
 צְבָאוֹת אֶפִּילוֹ כּוֹלוֹ נִמְחַק שְׁלֵא נִקְרָא הַקְּבֵה צְבָאוֹת אֵלֵא עַל שׁוֹם יִשְׂרָאֵל שֵׁן
 וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתִי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְּבָאוֹתֵיהֶם גְּדוּלִים וְאֶף עַל גַּב
 דְּגַרְסֵי בְּנֵי מַעְרְבָא תְּנִי רִי יוֹסִי אֹמֵר שֶׁל בֵּית חֲנִינְיָה כּוֹתְבֵינִי אֹמְנִין הִיוּ
 בִּירוּשָׁלַם וְהִיוּ מוֹחֲקִין צְבָאוֹת שִׁכְנָן הוּא שֵׁם חוֹל בְּמַקּוֹם אַחֵר וּפְקִדוֹ שְׂרִי
 צְבָאוֹת בְּרֵאשׁ הָעַם אֶפִּילוֹ הִכִּי לִית הִילְכְתָא כּוֹתִיָּה דְהָא בְּהִדְיָא אִמְרִינִן בְּגַמְ
 דִּידָן אִם שְׁמוּאֵל אֵין הַלְכָה כִּי יוֹסִי וּבְשִׁבְעוֹת נִמִּי גַרְסֵי(יִנֵּן) כָּל הַשִּׁמּוֹת
 הָאִמּוּרִין בְּאַבְרָהָם קִדְשׁ חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא חוֹל וַיֹּאמֶר יִי אִם נָא מִצְּאֵתִי חֵן
 בְּעֵינֶיךָ וְגוֹ חֲנִינְיָה בֵן אַחִי רִי הוֹשַׁע וְרִי אֶלְעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה שְׁאִם מִשׁוֹם רִי אֶלְעָזָר
 הַמּוֹדְעִי אִמְרוּ אֶף זֶה קִדְשׁ וְקִיָּם לָן כְּשֵׁנִי הַתְּנַאֵין הִלְלוּ חֲדָא דְהָא מִימְרָא דְרַב
 מִסִּיעַ לְהוּ דְאִמְרִינִן כְּמֵאן אֵזְלָא הָא דְאִם רִי יְהוּדָה אִם רַב גְּדוּל הַכְּנַסַת
 אֹרְחִין יֵתֵר מִהַקְּבֵלָת פְּנֵי שְׂכִינָה כְּמֵאן כְּאוֹתוֹ הוֹזַג וְעוֹד הָא פִּסְק שְׁמוּאֵל
 כּוֹוֹתִיהוּ דְאִם רִי הוֹנֵא בְּרִיִּיא אִם שְׁמוּאֵל הַלְכָה כְּאוֹתוֹ הוֹזַג וְגַרְסֵי בְּנֵי מַעַרְ
 בְּמַסְכְּתָא דְמַגְלָה כָּל הַשִּׁמּוֹת הַכְּתוּבִים בְּאַבְיָנוּ אַבְרָהָם הִרִי אֵילוֹ קוֹדֶשׁ חוּץ
 מֵאַחַד שֶׁהוּא חוֹל כְּאִשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אַבִּי וַיֵּשׁ אֹמֵר אֶף הוּא קוֹדֶשׁ
 שְׂאִילוּלֵי אֱלֹהִים כִּבְרִי הִתְעוּ אוֹתִי כָּל הַשִּׁמּוֹת הָאִמּוּרִין בְּלוֹט חוֹל חוּץ מִזֶּה שֶׁהִיא
 קִדְשׁ וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל נָא אֲדִנִּי הֵנָּה נָא מִצְּאֵ עַבְדְּךָ חֵן וְגוֹ לְהַחֲיוֹת אֶת
 נַפְשִׁי מִי שִׁישׁ בִּידוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיוֹת הוּי אֹמֵר זֶה הַקְּבֵה וְתִנְיָא בְּבֵרִיתָא דְסַפְרִים
 אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדִנִּי הָאֲדָנִים הָרֵאשׁוֹנִים קִדְשׁ וְהָאַחֲרוֹנִים חוֹל אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
 וְאֱלֹהֵי נַחֲוֹר הָרֵאשׁוֹן קִדְשׁ וְהָאַחֲרוֹן חוֹל יִשְׁפֹּטוּ בִּינֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְיָהֶם מִשְׁמֵשׁ קִדְשׁ
 וְחוֹל יֵשׁ לֵאלֹהֵי יְדִי וְאֵין לֵאלֹהֵי יְדִיךָ כּוֹלֵם חוֹל וְלֹא הוֹצֵרְכִתִי לְכַתּוּב שְׂאֵר הַשִּׁמּוֹת
 הָאִמּוּרִין בְּכִלְלָ כָּל הַמְּקָרָא שְׁלֵא לְהַאֲרִיךְ כִּי לְעֵינֵינוּ שִׁימוֹשׁ סֵפֶר תּוֹלְדָה אֲנוּ
 צְרִיכִין כֵּן וְכִבְרִי בִירְרִתִי כּוֹלֵן בְּסֵפֶר הַבִּינּוֹת בְּפִרְשׁ וְאַרְאָ בְּעֵנִין וְשְׁמִי יִי וְאִשֶׁר
 שָׁמַעְתָּ כִּי צְרִיךְ הַסּוֹפֵר בַּעַת כְּתִיבְתוֹ הַשֵּׁם לְכַנּוֹפֵי בִי עֲשֵׂרָה לֹא יִדְעֵתִי לוֹ עֵיקֶר

¹ Jer. Megillah Hal., XI.

בכל התלמוד ומידת חסידות הוא וקדושתא יתירתא וכל מה דאיפשר ליה לסופר לכווני דעתיה ולקדושי נפשיה בכתיבת השם דכל יקוריה טפי עאדיף ואם אפשר לו להיות מתעטף בציצית ומניח תפילין שפיר דאמי אעג דקימ לן שכל העוסק במצותן פטור ממצוה אחרת וצריך לעשות מה שאמרו דבותינו כי הסופר צריך להתכוון ולכתוב את האזכרות לשמן כלום שצריך לכתוב את הי"ם בכוונה ובקדושה בכל יכלו וכל ספר תורה שלא נכתבו האזכרות שבו לשמן פסול כדגרסינן בפרק הניזוקין במסכת גיטין ההוא דאתא לקמיה דר' אמי אמ' ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני הזכרות שבו לא כתבתים לשמן אמ' ליה ספר תורה ביד מי אמ' ליה ביד לוקח אמ' ליה נאמן אתה להפסיד שכרך ואין נאמן אתה להפסיד ספר תורה אמ' ליה ר' ירמיה נהי דאפסיד שכר הזכרות שכר כולו מי אפסיד אמ' ליה שאני אומ' כל ספר תורה שאין הזכרות שלו כתובות לשמן אין שווה כלום והקשינו ואמאי ויעביר עליו קולמוס ויקדשו כמאן דלא בר יהודה דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ויקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומ' אין זה הי"ם מן המובחר פיר' נמצאת זו ההוראה שהורה ר' אמי שאמ' כל ספר תורה שאין הזכרות שלו כתובות לשמן אינו שווה כלום דלא בר יהודה דאי בר יהודה סבירא ליה מפני מה אמר אין שווה כלום והחזרנו אפילו תימ' ר' יהודה עד כאן לא קאמ' ר' יהודה אלא בחדא הזכרה אבל בכליה ספר לא מטום דמיהוי כמנומר ובמסכת גיטין בהמביא תניא פרישנן טעמיהו דרבנן שאמרו אין זה השם מן המובחר דטעמיהו דרבנן משום זה אלי ואנוהו והא דתניא בהניזוקין (וכול') ובדוכתא אחריתי (תניא וכול') שנו חכמ' בבריתא דספרים הכותב את השם ואפילו המלך שואל בשלמו לא ישיבנו היה כותב חמשה וישיטה שמות כיון שגומר אחד מהן משיב שאילת שלום כתב את האזכרה פעמים מנקיד את הראשון ומקיים את השני כתב אלף למד מאלהים ויוד הי מיי' הרי זה מנקדו הנקודות שאמרו מלמעלה ולא מלמטה ותניא נמי התם אין כותבין את השם אלא מן המובחר כיצד לא יטביל אדם קולמוס שנים שלשה פעמים ויכתוב בו את השם אלא טוב לו פעם אחת וכותב בו את הי"ם ובירוש' גרסי בפ' מגלה נקרא רב שיטעה בריה דרב חננאל אמר צריך לכתוב הא למטה מארכובתו שללמד הלי"י תנמלו זאת והא דתניא בהניזוקין הרי שהיה צריך לכתוב את השם וכול' עיקרה בבריתא דספרים¹ והכי תניא רישה הצריך לכתוב את יהודה ונתכוון וכתב את השם תולה לו את הדלת הצריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב את יהודה מוחק את הדלת ומתקן

¹ Boraita de Sopherim, V, 3.

את הי האחרון הצריך לכתוב את יהודה ונתכוון וכתב את השם והרי יהודה לפניו מנקדו וכותב אֵת הצריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב את יהודה והרי השם לפניו מוחקו וכותב שם אחר הצריך לכתוב את השם וכותב את יהודה ומעה ולא תלה לו דלת ר' יהודה אומ' יעביר עליו קולמוס ויקדשנו וחכמ' אומ' אין זה מן המובחר וכבר אוקימנה להא דר' יהודה בפרק הניזקין בשם אחד ובדוכתא אחריתי אמרי הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל מאותו השם אלא יתחיל מן האות שלפניו (א)סור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות (fol. 9) דגרסינן בִּפ' הקורא את המגלה למפרע¹ גופה אִם רבה בר בר חנה אִם ר' יוחנן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב ומותבינן עליה מיהא דתניא אִם ר' שמעון בן אלעזר מעשה בר מאיר שהלך לעבר שנה באסיא ולא היה שם מגלה וכתבה מלבו וקראה ומפריק² ר' אבהו שאני ר' מאיר דקאים ביה ועפעפיק יישירו נגדך כלום שהוא בקי בחסירות וביתירות ובכל ענייני ספרים על פה גמרא גמיר להו ואִם ליה ר' אמי בר ברכיה לר' ירמיה מדופתי מאי ועפעפיק יישירו נגדך אלו דברי תורה שכתוב בהן התעיק עיניך בו ואיננו מיושרים הן אצל ר' מאיר ר' חסדא אשכחיה לרב חננאל דקא כתיב ספרים שלא מן הכתב אִם לו ראוייה כל התורה כולה להיכתב מפיד אלא אמרו חכמ' אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן וזכתב ואמרינן מדקאִם ליה ראוייה כל התורה כולה להיכתב מפיד מכלל דמיושרין הם דברי תורה אצלו כִּי מאיר פיר' ומה טעם אסר עליו לכתוב שלא מן הכתב והא ר' מאיר כתב ומשינין שעת הדחק שאני אִעֵג דשמעינן מיהא שמעתא דהיכא דאיכא חכם גדול דבקי בחסירות ויתרות ודברי תורה מיושרין אצלו כִּי מאיר וליכא גביה ספרים לאיכתב מִיִּנְיָהוּ שרי ליה למכתב וכי שארו ליה למכתב לא שארו ליה אלא ספרים אבל ספר תורה לא מצינן אדם [שה] יִהְיֶה בו כח למכתב ספר תורה שלא מן הכתב דהא ר' מאיר מגלה הוא שכתב ורב חננאל ספרים קא כתיב ולא ספרי תורות שכן דרכן שלרבנותנו שלא לומר על ספרי תורות ספרים ולא לקרות ספר תורה ספר סתם וכי מעיינת משכחת לה ושאר ספרים דאמרינן הני מילי בדורות ראשונים דהוו חכימין בכל ענייני ובקיאין בחסירות ויתירות ובכל מילי דסופרים אבל בזמן הזה אין אדם רשאי לעשות כן ואפלו בשעת הדחק אסור דאין אנו בקיאין בחסירות ויתירות דהכי גרסינן בפר' האשה נקנת לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרינן ואו דגחון חציין שלאותיות שלספר תורה דרש דרש חציין שלתיבות והתגלח

¹ Megillah, 18.

² Above ומפריק is written.

דפיסוקין עין שליכרסמנה חזיר מיער חצי אותיות שלספר תילין והוא רחום
 יכפר עון דפיסוקין בעי רב יוסף ואו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא אמ
 ליה אביי וניתי ספר תורה ונימנינהי מי לא אמ רבה בר בר חנה אמ ר יוחנן
 לא זוו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום אמ ליה אינהו בקי[אין] בחסרות
 ויתירות ואנן לא פקיעינן בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא אמ
 ליה אביי הכא ודאי פיסוקי נינהו מיהא ליתבי ולמני אמ ליה בפיסוקי נמי לא
 פקיעינן דכי אחא רב אחא בר אדא אמ במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא
 פסוקי ויאמר יי אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן ונ¹ לפיכך צריך
 הסופר לכתבו ביראה וברתית ולידע כי מלאכת שמים היא ולהזהר שלא
 לכתוב אלא מספר מונה וכדוק דאענן דקיט לן דיש אם למקרא אפילו הכי
 המסורת שבידנו צריכין אנו להתחזק בה בכל יכלתנו שלא לעבור חוס ושלום
 על מאי דכתי לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו
 וכולי האי ואולי ננצל מעונש הטעות מקל וחומר מהסופרים הראשונים
 שהיו בקיין בחסירות ויתירות והיו דברי תורה מיושרין אצלן כגון ר מאיר
 וחביריו אפילו הכי היו מפחדין ומרתיעין ממלאכת שמים ויריין עד למאד מן
 העונש אנו העניים העלובים על אחת כמה וכמה ובפרק היה נוטל את מנחתה
 גרסינן במסכ דסוטה² אמ רב יהודה אמ שמואל משום ר מאיר בשהייתי למד
 תורה אצל ר עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמ לי דבר כשבאתי
 אצל ר ישמעאל אמ לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמ לי בני לך
 והזהר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שאם תחסר אות אחת או אם
 תיתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו רבי דבר אחד
 יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו ואמרינן התם מאי קאמ ליה ומאי
 קא מהדר ליה ואמרינן הכי קאמ ליה לא מיבעיא בחסירות ויתירות דפקיענא
 אלא אפילו למיחש ליה לזבוב דדלמא אתי יתיב על תאניה דדל ומחוק ליה
 ומישוי ליה ריש דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו וזה
 שאמ ר ישמעאל לר מאיר שאם תחסר אות אחת או אם תיתר אות אחת
 אתה מחריב את העולם מפרשי טעמה דמילתא בני מערבא באגדתא דויקרא
 ובאגדתא דשיר השירים דאמ ר לוי אפילו דברים שאת רואה אותן כולן שהן
 קוצין בתורה תלי תלין הן פיר דכתי קוצותיו תלתלים יכולות הן להחריב את
 העולם ולעשות אותו תל כמ דא א והיתה תל עולם לא תבנה עוד כתוב שמע
 ישר יי אלהינו יי אחד אק עושה את דר הרי אתה מחריב את העולם כת

¹ Marginal note: [שבת מס:] איבצי ויבא היתה לצישות מלאכתו.
 ממניאנא הוא או לא

² Sotah, 20.

כי לא תשתחוה לאל אחר אם עושה אתה ר' הרי אתה מחריב את העולם כתי' ולא תחללו את שם קדשי אם עושה אתה ה' ה' הרי אתה מחריב את העולם שנ' כל הנשמה תהלל יה אם עושה אתה ה' ה' א' מה' א' העו' כחשו ביי' אם עושה אתה ב' הרי את מה' את העו' ¹ כתי' אין קדוש כיי' אם עושה אתה כ' אתה מחריב את העולם ובמסכת שבת בפ' הבונה ² תניא וכתבתם שיהא כתיבה תם שלא יכתוב אלפין עינין אלפין ביתין כופין כופין ביתין גמין צדיין צדיין גמין דליתין רישין רישין דליתין היהין חיתין חיתין היהין ווין יודין יודין ווין זיינין נונין נונין זיינין טיתין פיפין טיתין כפופין פשוטין פשוטין כפופין מימין סמיכין סמיכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה לא יעשנה פתוחה או שכתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתבה שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אילו יגנוו ועיקרה בסיפרי ³ והיא דאמ' רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר מותבינן עלה מן הבריתא הזאת ומסקינן ליה בתנאי כלום שאין דבריו הלכה לפי שהפתוחין והסתומין מסורת לאבותינו הראשונים מפי משה רבינו מפי הגבורה ובריש מס' מגלה גרסינן אמ' ר' ירמיה בר אבא ואי תימ' ר' חייה בר אבא מנצפך צופים אמרום ואקשי צופים [ולא משה והכתוב] אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה [ועוד האמר ר'] חסדא מם וסמך שבלוחות ב[נס] היו [עומדין אין מהוא] ולא הוו ידעי הי באמ' צע תיבה [והי בסוף תיבה] [fol. 10] ואתו צופים תקינינהו ואמרו פתוחין בראש תיבה ובאמצע תיבה סתומין בסוף תיבה והדר אקשינן סוף סוף אכתי אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה פיר' והרי התקנה הזאת חידוש ומפרקינן כולהי מהוה הוו ומסורת ממש רבינו היא אלא שכחום וחזרו ויסדום פיר' הצופים חזרו ויסדום: ומקצת התלמידים שאל על עסק הסימן שהוא מנצפך וכך אמר אם על סדר אותיות הוה להו לסמוני כמנפץ והראתי לי בו טעם מסבארא שכיון שהמסורת הזאת שכחום אבותינו וחזרו הצופים ויסדום נקראו על שמן כל מי שיגע בדבר נקרא על שמו וזה הסימן שכתבו חכמים כסדר הזה מנצפך כלום שדבר זה נשתכח וחזרתה ולמדתה אותה מן צופים ואחר ימים הרבה מצאתי תשובה לרבינו שרירא גאון ורבינו האי גא' זל' וכך אמרו אבל אשר אמרתם למה לא שמו רבותנו סימן שלהם על הסדר כמנפץ כך שמענו כיון שהשמעוה כך צופים אמרום שמו את הסימן מנצפך כלום מן צופיך באו אלה ומצאתי עיקרא דהאי סברא לבני מערבא במסכת מגלה והכין גרסי כל

¹ כתיב ביי' בנרו אם עושה אתה ב' הרי א' מה' א' העולם: 1

² Sabbath, 103.

³ Siphri Deut., V, 9.

האותיות הכפולין באלף בית כותב את הראשונים בתחלת התיבה ובאימצע התיבה ואת האחרונים בסופה ואם שינה פסל משום ר' מתייה בן חרש אמרו שִנְצַפֶּךָ הלכה למשה מסיני מהו שִנְצַפֶּךָ ר' ירמיה בש ר' שמואל בר רב יצחק מה שהתקינו לך הצופים ומאן אינון אילין צופין מעשה ביום סנריר שלא נכנסו חכמי לבית הוועד ונכנסו התינוקות אמרין אתון נעביר בי וועדה דלא יבטל אמרין מהו הדין דכתי' מס מס נון נון צדי צדי פי פי כף כף ממאמר למאמר מנאמן לנאמן מצדיק לצדיק מפה לפה מכף לכף ידו שלהקבה לכף ידו שלמשה וסיימו אותן חכמים ועמדו כולם בתורה בני אדם גדולים אמרין ר' אליעזר ור' יהושע הוון מנהון ר' ירמיה בשם ר' חייה ברבא ור' סימון תריהון אמרין תורת הראשונים לא היה לא הא שלהם ולא מס שלהם סתומין הא סמך סתום ר' סימון ור' שמואל בר נחמן תריהון אמרין אנשי ירושלם היו כותבין ירושלם ירושלימה ולא היו מקפידין ודכותה צפון צפונה תימן תימנה: שנינו בפ' הקורא את המגלה למפרע בעניין מגלה היתה כתובה בסם בסיקרא בקומום ובקלקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית בדיו על העור. והוא הדין לספר תורה שאם כתבו בכל הני סממאני או על מתאקא או על דפתרא אינו מוציא מידי חובה ובבריתא דספרים כתיב הלכה למשה מסיני שתופרן בגידן וג' הלכה למשה מסיני שכותבין בדיו על גבי העור והרי המקרא מסייע ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו והני כתרים ותנים הכתובין בספר תאני המסורין אלינו במלאכת שימוש ספר תורה צריך הסופר שיהא זהיר בהם וכל התקנות הכתובין בה אשר העתקנו מאבותינו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ואם תאמר (כי) מיכדי כל המצוות שלנו שלימות היא ונמורות בגמ' וכשלחן ערוכות דכתי' אף ערכה שלחנה אפשר דלא הו' מדכרי עיקרא ד[דבר]ים הללו הרי עיקרא מפורש לפניך במסכתא דמנחות בפרק הקומין רבה¹ והכין גרסינן התם אמ' רב יהודה אמ' רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקבה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבונו שלעולם מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרש על כל קוצין וקוצין תילין תילין שלהלכות אמר לפניו רבונו שלעולם הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה עשרה² שורות ולא היה יודע מה הן אומרין תשש כוחו פיר' מיעט את עצמו לפני תורת ר' עקיבא כיון שהגיעו לדבר אמרו לו רבנו מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתישבה דעתו אמר לפניו רבונו שלעולם יש לך אדם כזה ואתה נותן

¹ Menachoth, 29.² Not in the editions.

תורה על ידי אמר לו שתוק בני שתוק כך עלתה במחשבה לפני אמר לפני רבנו שלעולם הראיתי תורתו הראיתי שכרו אם לו חזור לאחורך ראה ששוקלך את בשרו במקולין אמר לפני רבנו שלעולם זו תורה וזו שכרה אמר לו שתוק משה שתוק כך עלתה במחשבה לפני ועיקר זה שאמרו בזה המעשה זו תורה וזו שכרה מפרש בפי הרואה במסכת ברכות¹ שעל הגיון תורה תפסוהו ובוה המקום לא השיב המקום למשה תשובה על דבריו ובסוף אותו המעשה הזכירו כי השיב המקום ביה למלאכי שרת אמר להם חלקם בחיים והכי גרסינן התם תנו רבנן מעשה וגזרה מלכות הרשעה על ישראל שלא יעסקו בתורה מה עשה ר' עקיבא הלך והקהיל קהילות ברבים (וכולי) וישב ודרש עד יצתה בת קול ואמרה אשריך ר' עקיבא שיצתה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבנו שלעולם זו תורה וזו שכרה ממתיים ירך יי' ממתים מחלד אם להן חלקם בחיים ובמסכתא דספרים² גלו טעמ' דמילתא עיין ורבינו סעדיה גא' זל בעניין ונכשלו בחרב בלהבה בשבי ובבוה בספר דניאל ובמנחות³ נמי גרסינן אמ' רבה שבע אותיות [צריכות שלשה] זיין שעטנז גץ ואו קשיא לך מפני מה לא הזכירו בזה המקום מכל הכתרים שכתובין בספר תני חוץ משבע אותיות הללו לא תיקשי לך דהכא במצות מוזהה הו' עסיקי דהא על מתניתין דתנן שתי פרשיות שבמוזהה וג' אמרינן לה ואי אתה מוצא באותיות המוזהה שצריך כתרים⁴ חוץ משבע אותיות הללו אבל כתרים דספר תורה יש בה ספר בפני עצמו והוא ספר תאג' ומאן דבעי למילף יתיה מהתם יליף לפיכך לא כתבתיו בזה המקום ורבינו יהודאי גאון זל אמר וצריך לכתוב את התנים וגרסינן נמי במנחות אמ' רב אשי חזינא להו לספרי דוקאני⁵ דחטרי ליה לגנו שלחית ותאלו ליה לכראעיה דהי חטרי ליה לגנו שלחית כלומ' חי ברומו שלעולם ופריש מקצת רבואתא שמעלין כראעיה דחית השמאלית למעלה מגנו ונראה כמטה עליה כזה ד' וזולתי פירש כזה ד' ותלו ליה לכרעיה דהי כי דבעי מיניה ר' יהודה נשיאה מ' אמי מאי דכתי' בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' (צ) ור' עולמים אמ' ליה כל התולה בטחונו בהקב"ה הקב"ה הוזה לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא אם ליה הכי קאמינא לך מאי טעמ' כתיב ביה יי' ולא כתי' כי יה יי' אמ' ליה כי דדרש ר' יהודה ביה אלעאי אלו שני עולמים שבראן הקב"ה פיר' ב' שנים במנן שני עולמים [אחד] בהי ואחד ביוד ואיני יודע אם העולם הזה בהי והעולם הבא ביוד א[ם] העולם הזה ביוד והעולם

¹ Berachoth, 41.³ Menachoth, 29.⁵ Sic. The 'רבי רב' of the editions is evidently a gloss.² Aboth derabbi Nathan, c. 24.⁴ Above כתיב is written זיין.

הבא בהא כשהוא [אומר] אלה תולדות השמים והארץ בה(ברא)ם אל תקרא בהבראם אלא בהי בראם מלמד שנברא העולם הזה בהי למה (fol. 11) לפי שהעולם הזה דומה לאכסדרה שאם הוא רוצה לצאת מיטם יוצא מאי טעם תליא כרעא דהי דאי הדר בתשובה מעילין ליה וליעיליה בהך דנפק כולי האי לא מסתייעא מילתא דאמ' ריש לקיש מ'א דכתי' אם ללצים הוא ילין וג' בא ליטמא פותחין לו וג' ומאי טעם קשר ליה תאנא אמ' הק אם עושה תשובה אני קושר לו כתר: ולענין כתיב וקרי דכתי' במצחפאות אין כותבין בספר תורה אלא הכתוב בלבד אבל הקרי אין כותבין אותו דעל פה הוא ולא ניתן ליכתב: ובפרק אין בין המודר הנאה במסכת נדרים¹ אמרינן אמ' ר' יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבין וכותבין ולא קריין הל למשה מסיני: ובסוף מסכ' דמגלה² גרסינן תנו רבנן כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון ישגלנה ייטכנה בעפלים במחרים וכו' מכלל דמיבעי ליה לסופר למכתב יתהון הכי כדכתיב דהני דקריין ולא כתיבין חובת הקורא הן בלבד שיאמר אותן על פה ולא ניתנו להיכתב: וגרסינן בפרק יש בקרבנות הצבור³ במס' תמורה דרש יהודה בר נחמני מתורגמאניה דרש לקיש כתי' כתב לך את הדברים האלה וכת' כי על פי הדברים האלה לומר לך דברים שעל פה אי אתה רשאי לכתבן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמון על פה והני דכתיבין ולא קריין קרו לה רבנן מסורת והני דקין ולא כתיבין קרו לה מקרא ואיפליגו ביש אם למקרא ויש אם למסורת בגמ' וצריך הסופר להיזהר במלאכת הפרשיות הסתומות והפתוחות המסורין אלינו ואיתה בספר תאני נמי דגרסינן בשבת⁴ פרשה סתומה לא יעשנה פתוחה פתוחה לא יעשנה סתומה ובברייתא דספרים⁵ כתיב פתוחין שעשאן סתומין סתומין שעשאן פתוחין לא יקרא בו ואילו הן פתוחין כל שמתחיל מראש השיטה סתומין כל שמתחיל מאמצע השיטה וכמה יהא רווח מתחיל בשיטה ונומר בסתם כרי דבר שלחמיש אותות ובשבת⁶ דגרסינן או שכתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתבה שלא בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אילו יגנוזו ובמסכת ספרים ברייתא כתיב ספר שכתבו כמין שירה שירה שכתבה כמין ספר לא יקרא בו ואי זה הוא ספר שכתבו כמין שירה כגון שירת הים ושירת דבורה רצוף שעשה מסורג מסורג שעשאו רצוף לא יקרא בו ואי זה רצוף זה שכתוב כהילכתו מסורג כגון האוינו וספר תילין איוב וממשלות ישמעין מינה תיקון שירת האוינו (שתהא) שצריכה להיות מסורגת לשני

¹ Nedarim, 37.² Megillah, 25.³ Temurah, 14.⁴ Sabbath, 103.⁵ Boraita de Sopherim, I, 14.⁶ Sabbath, 100.

ספרים¹ ומקצת רבואתא אִםּ בַּח טַעַם דְּמַסְתַּבֵּר וּכְךָ אָמַר מַח טַעַם דְּשִׁירַת
הַאֲזִינוּ נִכְתַּבְתָּ שְׁנֵי סַפְרִים כַּעֲדַת הַלְוִיִּם שֶׁהוּן עוֹמְדִין לְכֹן וּלְכֹן בְּשִׁיר וּבְשֵׁנִי
עוֹלְמוֹת וּסְיִיעָתָא לֹחַ הַמַּעַם לְפִי שְׁשִׁירַת הַאֲזִינוּ הִיא שִׁירַח שְׁלִמּוֹסְפִי שֶׁבַת
דְּגַרְסִינָן בְּפֶרֶק יוֹם טוֹב שְׁלֶרְאֵשׁ הַשְּׁנָה² בְּמוֹסְפִי דְּשַׁבְּתָא מֵאִי אִםּ רַב חֲנַן בַּר
אַבָּא אִםּ רַב הוֹזִיז לֶךְ וּבִאֲגֻדְתָּא דְּקַהֲלַת אֲמַרִי ר' יוֹסִי בִּיר אַבּוֹן בֶּשׁ ר' שִׁירַת
הַלְוִיִּם אִין פּוֹחַתִּין אוֹתָהּ מִשְׁשַׁח קְרִיּוֹת וּמַהוּ סִימְנָה הוֹזִיז לֶךְ וְלַעֲנִיין שִׁירַת הִים
גַּרְסִינָן בְּפֶרֶק מַגְלָה נִקְרָאת³ אִםּ ר' חֲנִינָא בַּר אַבָּא דְּרַשׁ ר' אֲלַעָאִי אִישׁ כִּפְר
תַּמְרַתָּא כָּל הַשִּׁירוֹת כּוֹלֵן נִכְתַּבּוֹת אֲרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וּלְבִינָה עַל גְּבִי אֲרִיחַ
עֲשֶׂרַת בְּנֵי הַמֶּן וּמַלְכֵי כְּנַעַן נִכְתַּבּוּן אֲרִיחַ עַל גְּבִי אֲרִיחַ וּלְבִינָה עַל גְּבִי לְבִינָה
מֵאִי טַעַם אִםּ ר' אַבְהוּ בְּלוֹם אִין תְּקוּמָה לְמַפְלַתָּן וּבְפֶרֶק בְּנֵי הָעִיר⁴ פְּרִישׁוּ בְּנֵי
מַעֲרַבָּא הָא דְּאֲמַרִּין הַכָּא כָּל הַשִּׁירוֹת בְּשִׁירַת הִים וְשִׁירַת דְּבוּרָה בְּלִבְדֵּי דְּגַרְסִי
הַתָּם בְּהִדְיָא ר' זְעִירָא ר' יִרְמִיָּה בְּשֵׁם רַב שִׁירַת הִים שִׁירַת דְּבוּרָה וּכְתַבּוּן אֲוִרִיחַ
עַל גְּבִי לְבִינָה וּלְבִינָה עַל גְּבִי אֲוִרִיחַ עֲשֶׂרַת בְּנֵי הַמֶּן וּמַלְכֵי כְּנַעַן נִכְתַּבּוּן
אֲוִרִיחַ עַל גְּבִי אֲוִרִיחַ וּלְבִינָה עַל גְּבִי לְבִינָה כָּל בְּנִיין דְּכֹן לֹא קֵאִים מַח הִיא
כְּדוֹן לְמַצוּה לְעִיכּוּב פִּיר עַד כַּעַן שְׁמַעְנוּ שׁוֹאֵת הַתְּקַנָּה צְרִיכָה שְׁתַּהֲא כְּעַנִּין
הַזֶּה לְמַצוּה וְעַדִּין צְרִיכָן אֲנוּ לְשֹׂאֵל אִםּ כְּתַב בְּדֹאֲעִיבָד שְׁלֹא כְּדֶרֶךְ הַזֶּה מֵאִי
מַעֲכַב אֵת הַמַּצוּה אוֹ אִינוּ מַעֲכַב אִםּ ר' יוֹסִי לֶר' חֲנִינָה בַּר אַחֲוִי דְּרַב הוֹשַׁעִיָּה
נְכִיר⁵ אֵת כַּד הוֹיֵן קִיּוּמָן קוֹדֵם חֲנוּתִיָּה דְּרַב הוֹשַׁעִיָּה חֲבִיבְךָ וְעַבְרָא רַבָּא בַּר
זְבֵרָא וְשֹׂאֲלָן לִיָּה וְאִםּ בְּשֵׁם רַב לְעִיכּוּב וְשְׁמַעְיִין מִיָּהָא שְׁמַעְתָּא שֹׂאֵם שִׁינָה
בְּשִׁירַת הִים וּבְשִׁירַת דְּבוּרָה וּבְנֵי הַמֶּן וּבְמַלְכֵי כְּנַעַן פְּסַל וּמַעֲכַב הַמַּצוּה וְאִתָּהּ
נְמִי בִּאֲגֻדְתָּא דְּקַהֲלַת רַבְתֵּי וּמַקְצַת רַבּוֹאֲתָא פְּרִישׁ טַעַמָּה דְּשִׁירָה וּכֹן אָמַר וִישׁ
בְּשִׁירַת הִים שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פִּתְחֵי כְּנַגְדֵי שְׁנַיִם עֶשֶׂר דְּרָכִים שְׁנַקְרַע הִים לְשִׁנַּיִם
עֶשֶׂר שְׁבַטִים וְאַחַד כְּנַגְדֵי שְׁכִינָה וְרֵאשׁ הַדֶּף יִתְחַלֵּל בּוֹ חֲמֵשׁ שְׁטִיִם וְסִימְנִיד
הַבָּאִים בִּיבְשָׁה יִי מַח בְּמַצְרִים אוֹ יִשִׁיר בְּרֵאשׁ שִׁיטָּה וְסוּפָה וְיֵאמְרוּ עֲשֶׂרַה

מִלִּין בְּשִׁיטָּה כְּנַגְדֵי עֲשֶׂרַת הַדְּבָרוֹת וּרְבִינוּ [יְהוּדָאִי גִזְלִ] אָמַר אֵילוּ הֵן רֵאשֵׁי
שׁוֹרוֹת שְׁלֹשִׁירָה אוֹ : לֵאמֹר : וְרוֹכְבוֹ : לִישׁוּעָה : אֲבִי : שְׁמוֹ : שְׁלִישִׁי : אֲבָן :
יִי : קִמִּיד : אֲפִיד : נוֹזִלִים : אוֹיֵב : נַפְשִׁי : בְּרוּחַךְ : אֲדִירִים : כְּמוֹכָה : פִּלָּא :
בַּחֲסָדְךָ : קִדְשְׁךָ : אַחֲזוּ : אֲדוּם : כָּל : וּפְחָד : יַעֲבוֹר : קִנִּית : לְשַׁבְּתְךָ : יִדִּיךָ :
בֵּא • וְצִרִיךָ לְשִׁלְשׁוֹ וְיִהְיֶה סְתוּם בַּחֲחַל וּבַתְּכַל וּבַתּוֹךְ אֲרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וְהִנֵּי
רֵאשֵׁי שׁוֹרוֹת אֲשֶׁר כְּתַב רְבִינוּ [יְהוּדָאִי] עֵיקְרָה בְּסִפְרֵי תַּאנִּי וְאִםּ לֹא יַעֲשֶׂה הַסּוּפֵר
כְּתַקְנָה הַזֶּה לֹא יִתְכַן לוֹ שִׁיעֲשֶׂה אֲוִרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וּלְבִינָה עַל (גְּבִי אֲוִרִיחַ)

¹ Above ספרים is written גַּרְסִי.

² Rosh Hashanah, 31.

³ Megillah, 16.

⁴ Jer. Megillah Hal., VIII.

⁵ אולי צ"ל נהיר.

גרסי בני מערבא במסכתא דמגלה אילו שמות שאין נחלקין עמיאל עמישדי
 צוריאל צורישידי גמליאל פדהאל פדהצור אינן נחלקין ואילו שמות שהן נחלקין
 בית אל בית אבן חרה אף וחרה אפי בת פומיפרע וצפנת פענח וצ(רי)ך הסופר
 לחלוק בת היענה דתרי מילי נינהי אפילו לפסקן בשני שימין בת בסוף שיטה
 והיענה בתחלת שיטה(ה) ואין לו לעשות כן כאת בדלעומר שאין לו
 לפסוק כדר בסוף שיטה לעומר בתחלת שיטה ואע"ז דפסיק להון בשתי
 תיבות אבל בשתי שימין לית ליה למיפסקייהו דגרסינן בסו(ף) אילו טרפות¹
 [שאני] בת הי(ענ)ה מדפסיק ליה ספרא בתרי תבות שמע מנה דתרי מילי
 נינהו אלא מעתה כדר לעומר דפסיק ספרא בשתי תיבות בתרי (fol. 12)
 שימין לא פסיק להי הכא בשתי שימין נמי פסיק להו: ומיבעי ליה
 לסופר לעשות תרי נונין הפוכין לפרשת ויהי בנסע הארון שהיא מסורת בידנו
 נמי ויש לה טעם גדול ובפרק כל כתבי הקדש במסכת שבת² משכחת עיקרה
 מפורש והכי גרסינן החם תנו רבנן ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה יי
 פרשה זו עשה לה הקבה סמאנות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זה מקומה רבי
 אום לא מן השם הוא זה אלא מפני שספר חשוב בפני עצמו כמאן אזלא הא
 דאמ' ר' שמואל בר נחמ' אמ' ר' יונתן חצבה עמודיה שבעה אילו שבעה ספרי
 תורה כמאן כרבי ובאגדתא דבראשית ובאגדתא דויקרא דרשי נמי הכי
 ובבריתא דספרים תניא ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה יי ויפוצו אויביך
 וינוסו וג' ויהי העם כמתאוננים עשה להם הכתוב סמאנות מלמעלה ומלמטה
 וכל כך למא שלא יהיו ישראל מצטערין סחמת הדרך שהיה קשה להם כלום
 שוה הסימן להם שהפך להם הקבה צער הדרך שלא יצטערו בה [L] כיצא בו
 יורדי הים באניות עושת (!) מלאכה וג' המה ראו וג' ויאמר ויעמד וג' יעלו
 שמים וג' יחוגו וינועו וג' ויצעקו וג' שופך בוז וג' עשה להם הכתוב סמאנות
 מלפניהם ומא וכל כך למא כדי לעשותן באבין ורקין שבתורה לז' לך ייש
 צועק ונענה ייש צועק ולא נענה כיצד הצועק לפני הגזירה נענה לאחר הגזירה
 אינו נענה ואיתה להא בריתא במסכת ראש השנה בארבעה ראשי שנים הן
 ובמקצת מדרשות דרשי טעמ' אהרינא ואמ' מה ראו חכמי ליתן נונין הפוכין
 על ויהי העם כמתאוננים אלא אמרו חכמים כל התורה כולה מיוחדת לנבואת
 מישה חרן מאילו שני פסוקין שהן מנבואת אלדרד ומידרד לפיכך סייגן בנון כפוף
 ונטפל בתורה ושבעה מהן בספר תילין מן יורדי הים ו נונין על ו פיסוקין עד
 ויצעקו יקם סערה ולמה הן נכפפין שכל רוכב הים אינם מאמינים בחייהן
 ואמונתן נכפפין לאחוריהן להודיעך שאין חייהן חיים והן כופרין באמונת בוראן

¹ Chullin, 64.² Sabbath, 115.

ולפיכך הן נכפפין לאחוריהן ועל שופך בוז נון כפוף שכל התועה במדבר
 כתועה בים מה הים אין בו לא זרע ולא אילן ולא מיני מאכל ולא מים כך
 המדבר ולמה נידמו ישראל לרוכבי הים אלא מה רוכבי הים רואין את הגלים
 ואומרין על כל גל וגל בזה אנו שוקעין ובוה אנו שוקעין כך היו הולכי מדבר
 לפיכך נון כפוף על נדיבים¹: ואסור לנקד את ספר תורה וספר שהוא מנוקד
 פסול דתניא בספרים ספר המנוקד לא יקרי בו אעפ" שגורד את הנקודות שבו
 לא יקרא בו ואם רבינו יהודאי גא' זל ולא יעשה שני נקודות בסיום הפסוק
 ואם עשה יגרוד אותן והשיב רבינו האי' גא' זל לבית המדרש שלרבינו נסים
 זל בלש הגרית והכי קאמ' ופי' ספר תורה מנקוט קמצין ופתחין קד כנא
 כתבנא איצא הדא אללפפ' פי הלכות סופרים ספר תורה המנוקד אין קורין בו
 בציבור ואעפ" שגרד נקודות שבו ואדא אכרנ' ירד ויכרנ' גירא ולם יבלא בפנמו
 פאנה קד כרנ' מן שרוט ספרי תורה: ואותיות רברבי ואותיות זעירי כדכתי'
 בספר תני ויש בידינו מסורת מאבותינו עשר נקודות בתורה דתניא בבריתא
 דספרים² עשר נקודות בתורה ישפט יי' ביני וביניך נקוד על יוד שביניך ולמה
 נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא אמרה שרה אמנו לאברהם אבינו כדרך שהאשה
 אומרת לבעלה ישפט יי' ביני וביניך אלא כך אמרה לו גרש האמה הזאת ואת
 בנה אמר לה מפני מה אמרה לו שהרי אני רואה את ישמעאל שהוא בונה
 במוסין וצד חגבין ושוחט ומעלה עליהן אמ' אם ילמד את יצחק בני כן וילך
 ויעשה כן לא נמצא שם שמים מתחלל אמר לה וכי מאחר שזכין לקטן חבין לו
 מאחר שעשינו הא גבירה ועשינו הא מילתה ונכנסה לתוך גדולה זו נעמוד
 ונטרדה מבתינו מה יהיו הבריות אומרין עלינו ולא נמצא שם שמים מתחלל
 בדבר אמרה לו הואיל ואני אומרת חילול שם שמים בדבר ואתה אומר חילול
 שם שמים בדבר יכריע המקום מדברי לדבריך מיד הכריע המקום על דברי
 אמינו שרה שנא' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ובפרק החובל
 בחבירו³ פירשוהו מסורת דין ויאמרו אליו איה שרה אשתך נקוד על אלף ועל
 יוד ועל ואו ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שמלאכי שרת היו יודעין ששרה
 באהל אבל אברהם לא הרגיש בהם אם מלאכי שרת הם ואם לא שהיה
 עומד ומיטפל במצוה מתחלה ועד סוף ובפ' השוכר את הפועלים⁴ גרסי' ויאמרו
 אליו איה שרה אשתך ונ' לא ידע בשכבה ובקומה נקוד על וו האמצעי
 שבקומה שלבכירה ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שבשכבה לא הרגיש ובקומה
 הרגיש וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו נקוד על וישקהו

¹ Above נדיבים is written בוז שופך.

² Baba Kama, 32.

³ Boraita de Sopherim, VI, 3.

⁴ Baba Mezia, 86.

ולמה נקוד אמ' ר' יוסה מלמד שלא היתה נשיקה זו אלא נשיקת שנאה [ואיבה] אמ' לו ר' יהודה וכי בכף מי היתה בכף עשו או בכף יעקב בכף אוהב או בכף שונא שנ' יען היותך איבת עולם ותגר את בני ישראל (על) ידי חרב בעת אידם בעת עון קין הא למדת שלא היתה נשיקה זו אלא נשוקת שנאה ואיבה ואומ' פלני מים לב מלך ביד יי' וג' וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם נקוד על את אמ' ר' יוסי מלמד שלא לרעות את הצאן הלכו אלא לאכול ולשתות ולהתפתות ואעפ' שלא היתה מחשבתן מלפני המקום כך הם נתכוונו לכך והלא דברים קל וחומר ומה תקלה שבאתה על ידי צדיקים כך היתה בה מחייה לדורות המצער עצמו על התורה ועל המצוות על אחת כמה וכמה • כל פקודי הלויים אישר פקד משה ואהרן נקוד על ואהרן ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היה אהרן מן המניין • או בדרך רחוקה נקוד על הי שברחוקה ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היתה רחוקה אלא מאת [קו] פת העזרה ולחין ואיתה נמי בפרק מי שהיה טמא במסכת פסחים ונירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד (נפח) אישר עד מידבא נקוד על ריש שבאשר ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היצדו את הכל אלא ששירו שם מקצת ובפרק המוכר את הספינה¹ • • • • • בענין ונירם אבד חיטבון פירושא מעליא עיין • עשרון עשרון לכביש האחד לשבעת הכבשים נקוד על וא אמצעי שבעש שליוס טוב ראשון של חג ולמה נקוד אמ' ר' יוסי מלמד שלא היה שם אלא עשרון אחד בלבד אמ' לו ר' יהודה • • • • • בר • • • • • עשר כבשים ובמסכתא דמנחות (fol. 3) גרסינן בפרק שתי מדות² תניא דרש ר' יוסי למה נקוד על וא שבאמצע עשרון שבעשרון ביום טוב הראשון שלחג ראשון שלא ימדוד לא בשלשלישה לפר ולא בשלשנים לאיל פיר' אלא מודרין עשרונית כאשר שנינו במשנה לפי שג' עשרונים לפר לא היה מודרין מידה אחת אלא ג' מדות וכן שני עש' לאיל: הנסתרות ליי' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נקוד על לנו ולבנינו ועל עין יטבעד ולמה נקוד אמ' ר' יוסי אמ' הקבה לייש' בני כישם שאני תופס אתכם על האונסין כך אני תופס אתכם על הנלווין אמ' לו ר' יהודה והלא כשקיבלו תורה מסיני לא קיבלוה אלא גלווין שנ' מימינו איש דת למו אלא כך אמר להן כישם שאני תופס אתכם על האונסין כך אני תופס אתכם על הנסתרות³ ועוד נשאר ארבע נקודות בנביאים ואחת בכתובים ארבע בנביאים אחד דספר שמואל ויאמר אל המלך אל יחשב לי אדני עון ואל חזכור את אשר העוה עבדך ביום אשר יצא אדני המלך מירוש' לשום המלך אל לבו למה נקוד על יצא יש מי שפירש דקסבר שמעי שכיון

¹ Baba Bathra, 78.² Menachoth, 87 b.³ Sanhedrin, 43.

שיצא דוד מירוש' כבר יצא מן המלכות לפיכך התיר לעצמו לקללו ולא ידע שדוד לא יצא אלא לקבל נזירתו שלהקבה בתחלת מלכותו יצא לא פלש ברח מפני שאל ובסוף מל מפני אבש' וכבר קידם משה רבינו אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו; והשני בישעיה [מ"ד ט'] יוצרי פסל כולם תהו וח' בל יועילו ועידיהם הטהו למה נקוד על הטהו ללמדך שאפילו הכומרין שלעז המה בעצמן מעידין שהן תהו כענין דכת' על כן יזבח לח' ויק' למ' כי בהמה שמן חלקו והשלישית ביחזקאל ה'היכל נקוד כולו ולמה ללמדך שלא היה אלא במראות אלהים שלא נתכונן ההיכל עדיין לפי שיחזקאל בגלות הראהו הק' דכת' בעשרים וחמש שנה לגלותנו והרביעית ביחזקאל נמי זמ'הקצעות (sic) נקוד עליה שמעתי שהיו החצרות הללו קטורות תלויות על ארבע עמודים ותחתיהן לשכות ולא נתאמת לי עדיין ואחת בכתובים דכת' לזלא האמנתי לר' במ' ה' ואמרינן בנמ' דברכות למה נקוד על לולא וכו' גרסינן בפרק הקומץ רבה במנחות¹ אמ' רב יוסף הני תרתי מילי אמ' רב בספרים ותניא תיובתיה חדא דאמ' רב ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף ייתקן שלש ייגנו ותניא תיובתיה שלש ייתקן ארבע ייגנו תנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת על כולו פיר' מצלת אותו מן הגניזה אמ' רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר פיר' שיה(א) רוב חוקי ספר תורה כתובה בו שפיר אמ' ליה אביי לרב יוסף אית ביה בההוא דף שלש טעיות מאי אמ' ליה הואיל ואיתיהיב לאיתקוני ייתקן ולא אמרן אלא בחסירות אבל ביתירות לית לן בה חסירות מאי טעמ' אמ' רבי כהנא משום דמיחזי כמנומר אנרא חמוה דר' אבא הוה אית ליה יתירות בספריה פיר' יתר על שלש טעיות בכל דף ודף אתא לקמיה דר' אבא אמ' ליה לא אמרן אלא חסירות פיר' לא אמרו ארבע ייגנו אלא בחסירות דצריך לתלות אותיות למעלה ומיחזי כמנומר אבל יתירות לית לן בה פיר' שיכול למחקו ובני מערבא בעו לה מיבעי במסכת מגלה² הכי מה שלים שאין בו טעיות או שלם שאין בו ארבע ופיר' הא דאמרינן אם יש בו דף אחת שלים מציל על כולו הא דאמרת שלימה שלימה מן הטעות לגמרי או שלמה מלהיות בה ארבע טעיות ולא איפשיטי להו ההיא בעיא אבל בנמ' דידן לקולא פשטינן לה והינו דאמ' ליה אביי לרב יוסף אית ביה בההוא דף שלש טעיות מהו אמ' ליה הואיל ואיתיהיב לאיתקוני ייתקן ושמעין מינה דשלימה שאמרו שלמה מלמיהו בה ארבע טעיות ואידך דאמ' רב הכותב ספר תורה ובא גומר אפילו באמצע הדף ומותבין עליה דרב

¹ Menachoth, 29 b.² Jer. Megillah, I, 11.

הכותב ספר תורה ובא לא יגמור באמצע הדרך שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה פיר מרחיב בין שיטה ושיטה עד שמגיע סוף הדרך ואתינן לפרוקי כי קאמ רב בחומשין ולא קם הדין פירוקא דהא אמ רב יהושע בר אבה אמ רב גדל אמ רב לעיני כל יש' באמצע הדרך באמצע שיטה הילכך הויא הא בריתא תיובתיה והילכתא כבריתא שצריך הסופר לכון עד שכותב לעיני כל יש' בסוף הדרך והא דפסק רבינו יהודאי לעניין שיכוון לעיני כל יש' בסוף שיטה לא סבירא לי הכי דהא בהדיא איתמר רבנן אמרי אף באמצע שיטה איתמר רב אשי אמ אמצע שיטה דוקא והילכתא באמצע שיטה דוקא וכיון דהכי פסקינן בנג' באמצע שיטה דוקא צריך הסופר לכון ולכתוב לעיני כל יש' באמצע שיטה דליכא פירכא על פסקא דגמ' ואני כתבתי בעניותי מאי דסבירא לי ובנג' דבני מערבא מקשי קושיא על הא דתניא ספר שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף ייתקן ארבע ייגנו והא תני ספר שיש בו שמונים וחמש טעיות כפרשת בנסע הארון יתקן וקורא בו פיר מיכלל דיתר מחמש ושמונים ייגנו ומפרקי אר' שמי כן בספר גדול וכן בספר קטן פיר ספר קטן לא ייגנו אלא אם כן יהא בו ארבע בכל דף ודף וספר גדול ביתר מויהי בנסע הארון ויאמיר ספר גדול שהוא שלגויל יש בו תקנות הרבה ודקדוקן וספר קטן הינו קלף דקליש ולא צריך לדקדוקי ביה ולא בהיקפו ובמסכת מכות באלו הן הגולין¹ איתמר ספר שתפרו בפשתן ר' יהודה ור' מאיר חד אמר כשר וחד אמר פסול למא דאמ פסול דכ למען תהיה תורת יי' בפין ואיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין נתפרין בנידין אף כל לתופרן בנידין למאן דאמ כשר לדבר המותר בפין איתקוש ולא איתקוש ולהלכותין לתפילין (צ"ל in the MS.) אמ רב חזינן להו תפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנאן ואמ מר רב פלטיזי ז"ל כל מי שתופר יריעות של ספר תורה ושאר כתבי הקד"ש לא יתפור יריעה לחברתה מתחלה ועד סופו אלא משייר שיעור גיליון מישת יאצבעות למעלה ולמטה ותופר את האמצעין . . . אמר הל למשה מסיני לתופרן בנידין של בהמה טהורה ונקרא בטיית . . . ולעניין שיור התפר גרסינן בפרק הקורא את חמז למפרע אמר אבא בריה דר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומאחו לה אמוחא לא אמרו אלא כדי שלא יקרע ובמערבא [תני] להא שמ² מגלה נקראתבר בון ברי' דר' חייא בר בא [ר'] חייא בש' ר' יוחנן הלכה זה שהיא תופר צריך שישיר שלא יקרע אלא אם הלכה למה שלא יקרע ואם כדי שלא יקרע למה הלכה ופסורין ותניא מטילין במטלות מדובקין . . .

¹ Maccoth, II.² Jer. Megillah, I, II.

(fol. 4) והאי דקא גרסי בני מערבא ומולן במטלית מפרש בבריתא דספרים דתניא ספר שנקרע מלמעלה תופרין אותו מלמטה תופרין אותו מלמעלה ומלמטה תופרין אותו חוץ לכתב אין מולין עליו מטלית ואין דובקין אותו בדבק ו שמעון בן אלעזר אומ' מולין עליו מטלית ודובקין אותו בדבק ושון שאם תפר כל שהוא שטולין עליו מטלית ודובקין עליו את הדבק ספר שהותר תפר שלו יחזור ויתפור שנייה יחזור ויתפור שלישיית לא יגע בו ופירש מר רב האי גא' פום בר מר רב דויד ז"ל הכי ספר תורה שנקרע מולה עליו מטלית מבחוץ היאך מולה עליו מטלית מכון קרעים וכתב שבהם זה בעד זה ועושה מטלית ממין הספר ושורה קימוס במים ונותן על המטלית ומדביקה על הקרע כמידתו מבחוץ ומחזקו ובמנחות¹ אמרינן אמ' ר' זעיר אמ' רב חננאל אמ' רב קרע הבא בתוך שתי שיטין יתפור בתוך שלוש לא יתפור אמ' ל רבה זומי לרב אשי הכי אמ' רב ירמיה מדופתי משמא דרבא הא דאמרת בתוך שלש לא יתפור לא אמרן אלא בעתיקאתא אבל בהדתאתא יתפור ולא חדתאתא חדתאתא ממש ולא עתיקאתא עתיקאתא ממש אלא הא דאיפיצן והא דלא איפיצן והני מילי בנידין אבל בגרדין לא ופיר' גרדין כההיא דגרסינן במסכת סוכה² עשאה מן הקוצין ומן הגרדין ומן הנימין פסולה ופיר' שירי המסכת שמשירי האורג מן הבגד כשהו חותכו בעי רב יהודה בר אדה בין דף לדף מהו בין שיטה לשיטה מהו בין תיבה לתיבה מהו תיקו ולחומרא עבדינן והא דאמ' רב הכא בתוך שלש לא יתפור לטעמיה דאמ' לעניין טעיות שלש ייגנו אבל לטעמא דבריתא דתניא שלש ייתקן מיבעי למימר הכי בתוך שלש יתפור בתוך ארבע לא יתפור דקימא לן בבריתא דמותבינן מינה אדרב והאי טעמא מיפרש בגמ' דבני מערבא דגרסי התם במגלה נקראת טעה והשמיט פסוק אחד אם יש בו שתיים שלוש שיטים מתקנו וקורא בו ארבע אינו קורא בו ר' זעיר בש' רב חננאל אף בקרע כן ובפרקא קמא דמגלה³ שנינו אין בין ספרין לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון וג' ואמרינן הא לעניין טומאת ידים ולתופרין בנידים זה זה שוין והתם נמי בדוכתא אחריתי⁴ גרסינן אמ' ר' חלבו אמ' רב חמא בר גוריא אמ' רב מגלה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה וג' ושמעינן מינה כי ספר תורה שתפרו בפשתן פסול ושמעינן נמי דתפירת ספר תורה צריכה שתהא שלימה מלבד שיוור התפר דכי אמרינן אם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה הני מילי לעניין מגלה דלדבר זה נקראת אגרת אבל לספר

¹ Menachoth, 31.² Megillah, 8.³ Succah, 9.⁴ Ibid., 19.

תורה לא סניא בהכי וגרסי בני מערבא במסכתא דמגלה¹ נמי ר' זעורה בש רב
 חננאל בש רב תיפורה הלכה למש מסיני תניא בפרק השותפין בבא בתרא²
 כל הספרין גוללין לתחילתן וספר תורה ניגלל לאמצעיתו ועושה לו שני
 עמודין אחד מיכאן ואחד מיכאן אמ' ר' אלעזר כך מנהגן שלאנשי ירושלם
 שהיו עושין לסיפריהן כך ובמגלה³ גרסי בני מערבא ועושין עמוד לספר
 בסופו ולתורה מיכאן ומיכאן לפיכך גוללין את הספר לתחילתו ואת התורה
 לאמצעיתה ר' שמואל ר' זעורה בש ר' חייה בר יוסף ואפילו שתי ירעות פיר'
 האי דאמרינן לאמצעיתו לאו לאמצעיתו ממש אלא אפילו שתי ירעות מצד
 אחד ושתי ירעות מצד אחר סניא ר' זעורה שמואל בר שילת בש כהנא
 ובלבד במקום התפר וגרסינן בפרק בני העיר⁴ אמ' ר' שפטי אמ' ר' יוחנן הגולל
 ספר תורה יעמידנו על התפר אמרי לה משום חילא ואמרי לה כדי שלא
 יקרע ואמ' ר' שפטי אמ' ר' יוחנן הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואינו גוללו
 מבפנים וכשהו מחדקו מחדקו מבפנים ואינו מחדקו מבחוץ פיר' כשהו גולל
 את הכרך החיצון שאוחזו בידו שאם יגלול על הכרך הפנימי כשהו בחיק
 נמצא נופל הכרך החיצון על הארץ וכשהוא מחדק מחדקו והכרכין שניהם
 נתונים בתיק ומקצת הנאונים פירש פיר' כשהוא מניחו בחיקו לגלול יזדהר
 ויגלול מן הכרך שאצל ארכובותיו ולא מן הצד שכלפי לבו שאם יעשה כן
 יפול הכרך החיצון ויתגלגל לחוץ ואמ' ר' שפטי אמ' ר' יוחנן עשרה שקראו
 בתורה גדול שבכולם גולל ספר תורה דאמ' ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו
 בתורה הגולל ספר תורה מקבל שכר כנגד כולן וב(ברי)תא דספרים [ג'] תני
 הגולל ספר תורה גוללו כנגד התפר אבל לא כנגד היריעה ולא ישמיט אדם ספר
 תורה מתיקו ויחלצנו אבל מח(דק)ו מאחוריו והנותן ספר תורה לחברו לא
 יתנו אלא בימין והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין שכשניתנה תורה למשה
 בסיני לא ניתנה תורה אלא בימין שנא' מימינו איש דת למו ומיבעו ליה לסופר
 לאיזדהורי במלאכת ספרים כי מלאכת שמים היא ולהתכוון לשם שמים לא
 לשם ממון⁵ שלא יהא מצפה לשכר ולרווחא דחיישי שלא יאבד טובה הרבה
 אי לא יגלגל במוזנותיו כי טוב מעט לצדיק ויתחזק ויאמין ואל ירפו ידי(ו)
 כי השכר גדול לפעולתו וכי נאמן בעל מלאכתו לשלם לו שכרו משלם
 ויתבונן בלבו כי לא יעשיר משכר סופרים לעולם והכי גרסי בפ' מקום שנהגו
 במסכת פסחים⁶ תנו רבנן ארבע פרוטות אין בהן סימן ברכה ואילו הן שכר
 הכתבים ושכר המת(ור)גמנין ומעות שליתומים ומעות הבאין ממדינת הים

¹ Megillah, 19.² Baba Bathra, 14.³ Ibid.⁴ Megillah, 32.⁵ דאח' ממון is written.⁶ Pesachim, 50.

ואמרינן בשלמא שכר המתורגמנין משום דמיחוי כשכר שבת מעות יתומים נמי דלאו בני אחולי נינהו מעות הבאין ממדינת הים דל[או כל יומא] רחמינן ניסא אלא שכר הכתבים מאי מעב כדר יהושע בן לוי דאמ' ר' יהושע בן לוי עשרים וארבע תעניות [קבעו אנשי] כנסת הגדולה על כותבי ספרים ותפילין ומזוזות שלא יתעשרו שאם מתעשרין אין כותבין ותנן רבנו כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העסוקין במלאכת שמים לאיתווי מוכרי תכלת אינן רואין סימן ברכה ואם היו עסוקין לשמה רואין ועיקר ברייתא דא בסוף מסכת ביכורים) ובמגילה בפ' בני העיר) גרסינן אמ' ר' יוחנן מש' ר' מאיר אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה) ביבמות¹ (בקידושין) גרסינן אין [לו בני] נושא אשה דבת פרייה) ורב(יה) [יש לו] בניו נושא אשה דלאו בת פרייה ורביה ונפקא מינה למכור ספר תורה ו . . . ופי' . . . גא' אין לו בניו מוכר (ספר) תורה ונושא אשה דבת פרייה ורביה יש לו בניו נושא אשה דלאו בת פרייה ור(ביה) אמר מין גלילי קובלין אנו עליכם פרושים וכולי אין מניחים ספרים . . . עלי . . . אמר ר' עקיבה . . . (fol. 15) ובמנחות² גרסינן אמ' רב יהושע בר אבה אמ' רב גידל אמ' רב הלוקח ספר חורה מן השוק כחוטף א[ותו] מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני אמ' מר יהודה אמ' רב ששת אם הגיה בו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו: ואסור למיקרי בחומשין בצבורא ולא עוד אלא אפילו ספר תורה שחסר יריעה אחת לא מבעי לן למיקרי ביה בבי בנישחא ובפרק הניזקין³ גרסינן שלחו ליה בני גלילא לה' חלבון מקו לקרות בחומשין בשבת בבית הכנסת לא הוה בידיה אתה שאיל בי מדרשא פשטוה מיהא דאמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו ובאנו לדחות ולא היא התם פיר' ספר תורה שחסר מחסר במילתיה הכא פיר' החומש לא מחסר במילתיה ופסקינן רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו אין קורין בחומשין בשבת בבית הכנסת משום כבוד הציבור ומשמא דמר רב צמח בר חיים זל אמרו ששאלוהו הא דאמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יוחנן ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משום דמחסר במיליה היכא דאכלי עכברים מיריעות שבו ולא מחסר במיליה כלום לא בכתב ולא באותיות אלא בגוילין בלבד קורין בו בצבור או לא והשיב כך ראינו שאם אכלו עכברים מן הספר עד שפחת אורכו משה טפחים או נמי שפחת גליון שלו מכשיעור שאמרו

¹ Jebamoth, 61. In text בקידושין.

² Menachoth, 30.

³ Gittin, 60.

חכמ' שיעוד הגיליון מלמטה טפח מלמעלה שלוש אצבעות נפסל מלקרות בו
 בציבור ואם אכלו עכברים דבר מועט מן הגליונות בין מלמעלה ובין שלמטה
 שכשאתה מורד את הספר אתה מוצאו לאורכו ששה טפחים ובגיליון של
 מלמטה טפח ומלמעלה שלוש אצבעות מותר לקרות בו בצבור וכן הלכה
 ולעיניין הפסולין לכתוב ספר תורה שנינו בפרק השולח במסכת נטין¹ אין
 לוקחין ספרים תפילין ומזוזות יתר על דמיהן מפני תיקון העולם אמ' ליה רב
 בריא לרב אישי יתר על דמיהן הוא דאין לוקחין הא בכדי דמיהן לוקחין שמעת
 מינה ספר חנמ(צא) ביד גוי קורין בו ומפריק דילמא לגונזו אמ' רב נחמן
 נקיטין ספר תורה שכתב מין ישרף כתבו גוי יגנו נמצא ביד מין יגנו נמצא
 ביד גוי אמרי לה יגנו ואמרי לה קורין בו ספר תורה שכתבו גוי תני חדא
 ישרף ותניא אידך יגנו ותניא אידך קורין בו לא קשיא הא דתניא ישרף
 ר' אליעזר היא דאמ' סתם מחשבת נכרי לעב' ז' ועיקר דברי ר' אליעזר בפ'
 השוחט במסכתא דחולין² שכן שנינו במשנתנו השוחט לנכרי כשירה ור'
 אליעזר פוסל אמ' ר' אליעזר אפילו שחטה שיאכל הנכרי מחצר הכבד שלה
 פסולה שסתם מחשבת נכרי לעב' ז' והא דתניא יגנו האי תנא הוא דתאני רב
 חיננא בריה דרבה מיכשרוניא ספר תורה ספרים תפילין ומזוזות שכתבן מין
 אסור אשה קטן עבד גוי כותי וישראל משומ(ד) פסולין מאי טעמ' אמ' קרא
 וקשרתם וכתבתם את שישנו בקשירה ישנו בכתיבה את שאינו בקשירה אינו
 בכתיבה הא דתניא קורין בו האי תנא הוא דתניא לוקחין ספרים תפילין
 ומזוזות מן הגוי ובלבד שכתבן כהלכתן מעשה בנוי אחד שחיה כותב ספרים
 תפילין ומזוזות בצידן והתיר רבן שמעון בן גמליאל ליקח ממנו ומקשינן השתא
 רבן שמעון בן גמליאל עיבוד לישמן באעי כתיבה לישמן לא באעי מאי איהי
 דתניא ציפה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשירות
 ואע"פ שלא עיבדו לישמן רבן שמעון בן גמליאל אומ' אף עור בהמה טהורה
 פסולות עד שעיבדו לישמן וקימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דבענן עיבוד
 לישמן מההוא מעשה דהנוקין דההוא דאתא לקמיה דר' וקימא לן מעשה רב
 פיר' ומכל מקום קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדר' שמעון גמליאל
 דהתם אמר עיבוד בעי לישמן והכא כתיבה לישמן לא בעי ואתא רבה
 בר שמואל לאוקימה בנר שחזר לסורו ואמרינן כל שכן דהוה ליה מין
 ואוקמה רב אישי שחזר לסורו מחמת יראה פיר' היה מתירא מן הגויים שלא
 יהרגוהו אבל לבו לשמים לעולם ספר תורה שכתבו גוי נמור אסור
 וקימ' לן כההיא בריתא מציעיתא דאמר ספר תורה שכתבו מין ישרף

¹ Gittin, 45.² Chullin, 38.

כרב חיננא דהל כותיה דאמ ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו גוי יגנו נמצא ביד מין יגנו נמצא ביד גוילא יגניז ואמרי לה קורין בו ועוד דהא בריתא מציעיתא עדיפא מכולהו דקמיתא [דסתם מחשבת] נכרי לעז ורבנן פליגי עליה ולית הל כר אליעזר ובתרייתא [מוקימנה] כרבן שמעון (בן גמליאל) דאמר לוקח ספרים מן הגוי אעג דאוקימנה בנר שחזר לסורו מחמת י(רא)ה' . . . . . תאני רב חיננא בריה דרבא מיכשרוניה וכול ועוד דהא מברר טעמא [כל] שישנו בקשירה ישנו בכתיבה ועוד דרב נחמן מסייע לה הילכך . . . . . סבירא . . . . . סוף שמעתא דרב נחמן דאמ נמצא ביד גוי אמרי לה יגנו ו(אמ)רי לה קורי(ז) . . . . . הרב הגדול טעם דמאן דאמ יגנו דחישין שמא גוי כתבו הולכך . . . . . ידועה בענין בזה וילל וסתם דעתא שלא גוי כתבו ליכא חשש וקורין ביה . . . . . שכן לדעת מאן דאמ קורין בו לכתחלה ולעינין ספר תורה שכתבו [מין] . . . . . שאמ רב נחמן מין לעבו זר ובפר כל בתבי הקדש . . . . . וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה ר . . . . . שורפן . . . . . ר טרפון אקפה את בני שאם יבואו . . . . . אתרין להכישו נ . . . . . בו ועליהן (?) . . . . . יש . . . . . לע . . . . .

(fol. 16) תכלית שנאה שנאתים ונ' וכשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מן המים ולא מכל דבר המאבדן ופסק רבינו האיי גאון זל דהני ספרי מינין ספרי תורות דכתבינן מינין אינון ולא ספריהון שחיברו אותן הן ופירוש הגליונין בשנויים כן הגוילין שלספרי מינין שאין כתוב בהן כלום דהכי קאמרינן התם הכי קאמר וספרי מינין הרי הן כגליונים דידהו [מה גלי] ונים דידהו לית בהו מששא אף ספרי מינין לית בהו מששא ובריתא ששנויה כן בפרק כל כתבי הקדש עיקרה בבריתא דספרים אבל הגליונים שלנו מצילין אותן מפני הדליקה

ולעינין כבוד ספר תורה גרסינן בפרק בני העיר² אמ ר פרנך אמ ר יוחנן כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה פיר לפי שעבר על מצוה דרבנן ועל הא שמעתא דר פרנך סמכי רבנן דגורי על הידים הבאות מחמת ספר תורה והיא גזירח אחת משמונה עשר דבר שנזרו בו ביום ובמסכתא דשבת בפרק יציאת השבת גרסינן התם והספר ספר מאי טעם גזרו ביה רבנן טומאה אמ רב

¹ Jer. Hal., 24.

² Megillah, 32.

משרשיה כתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ספר תורה אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזו דקאתו לידי פסידה גורו ביה רבנן ט[ומא]ה וידיים מפני שהידיים עסקניות הן [אמרו] אף הידיים הבאות מחמת ספר תורה פוסלות את התרומה מאי טעם משום דר' פרנך דאמ' ר' פרנך כל האוחז וכול' ובפרק בני העירי גרסינן אמ' ר' ינאי בר בריה דר' ינאי סבא משמיה דר' ינאי רבה מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלה² ספר תורה : ופירש מר רב הונאי בר יוסף דקאמרינן האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום אלא גוללו במטפחת ואם תאמר נכנסת המטפחת בין נויל ונגללת עם ספר תורה וצריך להוציאה בידו מבין הגוילין ויש לו לספר תורה כען ביוזיין מוטב שיגלל מטפחת ואל יגלה ספר תורה ושמעת מינה דעיקר גזירה משום כבוד תורה הוא ומשום חיבתה ולא מיבעיא ספר תורה דאסור למינקטיה ערום אלא אפילו כל כתבי הקדש מטמאין את הידיים ובמסכת ידים³ במשנתנו שנינו אומרין צדוקין קובלין אנו עליכן פרושין שאתם אומרין כתבי הקדש מטמאין את הידיים וספרי המירס אינן מטמאין את הידיים אמ' ר' יוחנן (יוחנן) בן זכאי וכי אין לנו על הפרוש אלא זו בלבד הרי הן אומרין עצמות החמור טהורין ועצמות יוחנן כהן גדול טמאין אמרו לו לפי חיבתן היא טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תורה דות אמר להן אף כתבי הקדש לפי חיבתן היא טומאתן וספרי המירס שאינן חביבין אינן מטמאין (א)ן את הידיים ולא מיבעיא כתבי הקדש למטמא את הידיים אלא אפילו הגיליון שבספר נמי מטמא את הידיים שכן שנינו במסכת ידים נמי גיליון שבספר שמלמעלה ומלמטה ושבתחלה ושכסוף מטמא את הידיים ר' יהודה אוב' שכסוף [אינו] מטמא (א) [עד ש] יעשה לו עמוד ואפלו תיק שלספר תורה והתיבות נמי מטמא את הידיים ואסור [לאחזם] ערום ובתוספתא דר' חייא משכחת לה דתניא תיק שלספר ותיבה שלספר ומטפחות ספר . . . . . מהורות מטמאות את הידיים בפרק בני העירי גרסינן אמ' ר' יודא אמ' רב מתנא הלוחות והבימות אין בהם משום קדושה ופירש רבינו חננאל זל החלק שלמעלה ושלמטה ושלבין . . . . . (ק/דו"ט)ה) כלום יכלה ויגנוח ויחתך החלק ישבו אין בו משום קדושה . . . . . ספר שמלמעלן ושמלמטן וכול' ואני בעניותי סבירא שפיר ש . . . . . ש . . . . . ע . . . . . גדולה וממה שאמרנו בסופה (?) ובימה שלעץ ומסתיע . . . פירוש . . . . . בפרק בני העירי ר' יהודה בש שמואל בימה ולוחין אין בהן . . . קדושה . . . קדושת בית הכנסת על האי פירושא בתרא סמכינן ובבריתא . . . . .

¹ Megillah, 32.³ Yadaim, IV, 6.² Not as in editions, יגלל.⁴ Ibid., 32.

48 ELEVENTH CENT. INTRODUCTION TO HEBREW BIBLE

חדש . . . . . שלהן מותר ישנים מקק שלהן יגנו וגרסי בני מערבא
הני מטפחות ספרין אין מבבסין אותן במי רגלים . . . . .
אבל מבבסין . . . . . גרסינן בפרק בני העיר¹ אמר זוטרא משמיה
דרב ששת מטפחות . . . . . מצוה וזו היא גניזתן אמר רבא האי ספר
תורה שבלה גנוזין . . . . . רב אחא בר יעקב ובכלי חדש שנ ונתתם
בכלי חדש . . . . . האומר לאומן עשה לי תיק של ספר
או נרתיק . . . . . מש בהן חול מ . . . . . ש . . . . . ש
. . . . . תפילין ומזוזות . . . . .
. . . . .

¹ Yadaim, IV, 26.

INSTALLATION OF THE EGYPTIAN NAGID¹.

... אלהי לטובה עלי ועל נגידי מלפני אשר ישבתי בשבת (ב) תחכמוני ראש השלישי זה כמה פעמים ודרשתי בדברי אלהים חי על ראשי עם קדש בפרקי החנים והמעדים וכאשר שמעו כל ישראל כי נתתי אמרי שפר בתורת מורשה ובינותי פשר דבר בכל מענה סתום ועמום יראו מפני כי ראו כי יי אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר וגם אלהי היה עם פי והורני את אשר דברתי ודעו מרת צדקה כי לא מלכנו מלך חסד לבדו תכון ממשלתו הורישני משרת נגידי באמרו זה יעצור בעם יי אחריו וגם לא הוא לבד קראני נגיד בשמו כי אם מלפניו משנים רבות מימי נגידי בעוד נשמתו בו ורוח אלוה באפו החל נשיאנו נסיכנו (אבן) חסדאי הנשיא הגדול ראש גליות כל ישראל אליו פונים בכל שערי הארץ תכון ממשלתו עד בני-ת[ת]אחה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלם לעשות לי שם בשם הגדולים אשר בארץ וקראני עמרת השרים ומהיום ההוא והלאה צלחה רוח המשרה עלי ואהי משביל בכל דרכי וידעו כל ישראל כי נאמן בית נגידי להיות לפני יי עד עולם וכי אני עוצר בעם יי אחריו ברשיון אדוננו ראש הגולה אשר אנחנו וכל ישראל באים תחת שבט מלכותו וכולנו מתחזקים באלהי אמן ובשער נשיאותו ירומם וגם אדוננו ראש ישיבת ארץ הצבי תכון משרתו לנצח בא אחריו ומלא את דבריו וסעד באומץ משרתו משרתי והכינני על כסא נגידי ויקם על סלע שררותי רגלי כונן אשורי זאת נחלת עבדי יי וצדקתם וזה מנת חלקם וכוסם וכה אמר המשורר שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום ושלומכם עדת הצדק להקת היושר המון היראה אשר בהם נכללו כל מדות השבח יגדל מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ ישע רב: אחרי [טלחנו] אל אדירינו אנשי נאולתינו הכתב הזה הגיע עדינו כתב מינוי משובח.

ב"א

4/

¹ The Nagid referred to is probably Samuel ben Paltiel, and we may supplement Dr. Lazarus' pedigree of the Reschgolas in the ninth volume of Brüll's *Jahrbücher*, by naming on p. 117 Judah's son Chisdai III, and inserting between XVI and XVII Chisdai's son Daniel as the seventeenth Prince of the Arab period. Chisdai II ruled about 865 to 890, and is obviously too early either for Sambari or my documents. Sambari mentions (Neubauer, *Mediaeval Chronicles*, I. 123) yet another Reschgelutha Chisdai as having been in 1160 teacher of the famous David Alroy.

... May God requite this to me and to my (father the) Nagid, in the presence of whom I sat aforetime on several occasions, when I preached the word of the living God to the heads of the holy people on high days and festivals. And when Israel heard that I gave goodly words of the law which is our heritage, and that I could make clear that which was hidden and difficult, then they had reverence for me, for they saw that the Lord had given me the tongue of the learned that I should know how to sustain by a word him that is weary. Moreover, my God was with my mouth, and did teach me what to speak.

Now know ye the measure of God's kindness to me. Not alone did the Caliph, our gracious king, may his dominion be exalted, cause me to inherit the post of Nagid, and declared, "This is the man who shall rule over the people second to me." Nor hath he alone entitled me Nagid over his people, but before his time, many years ago, in the days of my (father the) Nagid, while he yet lived and the spirit of the Lord was in him, I began to be called the crown of princes by our Nasi and prince (Daniel ibn) Chisdai, the Great Prince, Head of the Captivity of all Israel, to whom all faces turn from all corners of the earth, may his dominion be established, until kingdom come to the daughter of Jerusalem as of yore, and may his name be as the name of the great ones of the earth. And from that day onward, the spirit of dominion hath flourished in me, and all my ways have prospered, and all Israel knew that the house of my (father the) Nagid is sure to be before the Lord for ever, and that I do rule the people of the Lord after him, with the sanction of our lord the Resh Golah, under whose rule we and all Israel come. We all remaining faithful to the God of truth, and to the Nasi, exalted be he.

Moreover, our lord the Rosh Jesheeba of the Pleasant Land—may his rule continue!—followed his example and confirmed his words, and by his office lent support to mine, and confirmed me on the Nagid's throne, and established my dominion on a rock, and guided my footsteps. This is the inheritance of the servants of the Lord and their righteousness, and this the cup of their reward. For thus saith the Singer, "Mark the simple man and watch the upright, for the end of that man shall be peace¹."

To you, O ye righteous congregation, in whom is found everything that is good and worthy of praise. May peace increase from sea to sea, and from the river to the ends of the earth. May God's salvation be great!

After we had sent this letter to our lords, our brethren there reached us from them an excellent letter of appointment.

¹ Or, "There is a future to the man of peace."

... להלוך לפני בחצות ארץ מצרים ונצא ביום ההוא בשפעת סוסים גדולה ותעבור הרנה בארץ ותצעדנה בנות עלי שור לראות במשרתי הנתונה לי מאת מלכי כיד יי הטובה על נגידי ויקרא [פתשגן הכתב] אשר נכתב בשם המלך בשערי [ארץ מצרים] ותנתן דת לבלתי עבור [הנגידות ממני] ויעבר כל ישראל אשר בכל מלכותו תחת שבטי ויצוה לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ ולרדות בנגיד כשם נגידי וארוחתי ארוחת תמיד נתנה לי מלפניו מדי חדש בחדשו כל ימי חייו וישמחו בי כל ישראל וארץ מצרים שקטה וידעו בן עניי הצאן השומרים אותי כי חסד נגידי עמד בפני למען לא יכרת מביתו איש עומד לפניו כל הימים כי חפץ יי בידו צלח כל ימי חייו והשליך את נפשו מנגד להגדיל תורה ולהאדיר • בכך חלק לו ברבים ואת עצומים חלק שלל תחת אשר הערה לתורתו הקדושה נפשו הטהורה ואת פושעים נמנה וחטא רבים נשא ותחל רוח הנגידות אשר היתה על נגידי להאצל עלי ותחזק בי ותעמידני על עמדי ותאמצני כחי לעמוד בהיכל המלך ולצאת ולבוא [לפניו] לכל חפציהם ולכל אודותם [בזכות נגידי] ובזכות נאוננו • ואמנם לנאוני יכון [לנצח] בארץ צבי הנה מכתבו הקדוש הממלל ברור מאליה יורה שאילמלי לא החזיקה לי יר המלכות משרת נגידי היתה יד הנאונות מחזקת ומאמצת משרת נגידי לאהבת נגידי אשר נפלאתה מאהבת בן יחיד לטוב רואי כל שכן כי יד המלכות החלה להסב אופן המשרה אלי על מכונתו ובאה יד הנאונות אחריה בכל מאמציה כח והסכימה על דעת המלכות גם זאת מעם יי צבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה • אשרי מי שזכו לו אבותיו אשרי כל מי שיש לו יתד להיתלות בו • וכל אשר צוה נאוננו יכון לנצח • עלי ועל חכמי תושיה

... [The Caliph appointed runners] to go before me through the streets of the land of Egypt, and on that day we went out with a mighty procession of horses, and there was a sound of gladness throughout the land, and the little girls stood on the wall to see the state which had been granted me of my king, according to the hand of the Lord as it had been good to my father the Nagid, (and a copy of the mandate) which had been written in the name of the king was read out in the gates (of the land of Egypt), and the law was proclaimed that the (dignity of Nagid) should not pass away from me, and that all Israel under his dominion should come under my rule; and he commanded that I was to have a name as the name of great ones who are in the land, and was to hold dominion as Nagid¹ even as did my father the Nagid, and for my diet there was a continual diet to be given me of the king, month by month, all the days of his life. And all Israel rejoiced in me, and the land of Egypt was quiet. Then the poor sheep that watched me knew that the grace bestowed on my father the Nagid was a blessing unto me continually, in order that there should not be cut off from his house a man to stand before him all the days; for (the Torah) the pleasure of the Lord prospered in his hand all the days of his life, and verily he gave up his soul to magnify the Law, and to adorn it. Thus did he divide him a portion with the great, and with the strong he divided the spoil, because he has poured out his pure soul unto death for his holy Law, and he was numbered with the transgressors, and he bare the sin of many. And the spirit of principedom (Nagiduth) which was upon my (father the) Nagid hath begun to come upon me, and it hath waxed strong within me, and hath caused me to stand firm, and it hath strengthened me, and enabled me to stand within the Caliph's Palace, and to go out and come in before him, for all the needs of Israel and for all their affairs. [All this I owe to the merit of my father the Nagid] and the merit of the Gaon.

And as regards the Gaon of the Pleasant Land, may his rule be established, behold his letter, which speaks clearly for itself, shows that even had the Caliph not confirmed me in my office of Nagid, the Gaon would nevertheless have lent me support and strength because of his love for my father, which wondrously exceeded even that of Jonathan for David². How much the more so, now that the Caliph's

¹ A play upon words, cp. "domineer" and "dominate."

² The Hebrew text is here somewhat difficult and perhaps corrupt.

INSTALLATION OF THE EGYPTIAN NAGID 53

own hand hath turned the wheel of dominion toward me in all due form, and the Gaon's authority hath followed his, in all its strength, and hath agreed with the royal decision. This also cometh from the Lord of hosts, who is wonderful in counsel and excellent in working. Happy is he that rejoiceth in the blessing of a good father. Happy he who hath that on which he can be sustained. All that the Gaon, may he live for ever! hath commanded me and the wise men of the law [shall surely be performed].

E. N. ADLER.

add.

of Adler 3328 (shelved with ...)
which contains a transcript of
this ms.

f. 73

R.2063

The
Aaron and Clara C. Rabinowitz —
Fund

אך בספרים נמנה... ומה שכתבתי...
דבריו אל כספיהם... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...

הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...

הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
כבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...
הוא כי כל כסף... ומה שכתבתי...
לכבודי ולכבוד... ומה שכתבתי...

הוא נקרא... (The text is extremely faint and largely illegible due to the quality of the scan. It appears to be a handwritten document in Hebrew, possibly a legal or religious text, with some words like 'הוא נקרא' and 'הוא נקרא' visible.)

